

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Матеріали

**звітної науково-практичної конференції
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського**

***„Інформаційне забезпечення
сфери освіти України”***

за результатами наукових досліджень у 2018 р.

27 грудня 2018 р.

Київ

УДК 025:005.745](043.2)

I-43

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 12 від 14 грудня 2018 р.*

Інформаційне забезпечення сфери освіти України: звітна науково-практична конференція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 27 грудня 2018 р., Київ: тези / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [редкол.: Л. Д. Березівська (голова), С. М. Кравченко (заст. голови), С. В. Лапаєнко (відповідальний секретар) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2018. – 82 с.

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського (голова оргкомітету конференції);

Кравченко С. М., кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи (заступник голови оргкомітету);

Страйгородська Л. І., кандидат історичних наук, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи (заступник голови оргкомітету);

Лапаєнко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар бібліотеки (відповідальний секретар конференції);

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник сектору сухомлиністики відділу історії освіти;

Добко Т. В., доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек;

Селецький А. В., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти;

Дронікевич О. В., науковий співробітник відділу наукової організації та зберігання фонду;

Редько-Шпак Л. В., провідний редактор відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників звітної науково-практичної конференції Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського «Інформаційне забезпечення сфери освіти України», що відбулася 27 грудня 2018 року.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

ЗМІСТ

Д о п о в і д і

<i>Березівська Л. Д.</i> Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2018 р. та завдання на 2019 р.	6
<i>Кравченко С. М.</i> Наукові результати досліджень Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2018 рік та їх упровадження у діяльність освітянських бібліотек	23
<i>Страйгородська Л. І.</i> Науково-інформаційна і бібліотечна робота Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України у 2018 році: здобутки і завдання	28

Т е з и

Секція І

«Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017–2019)

Керівник наукового дослідження – Сухомлинська О. В.,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний
науковий співробітник відділу історії освіти

<i>Сухомлинська О. В.</i> Василь Сухомлинський і перші проекти концепцій розбудови національної школи (1990-1991)	35
<i>Березівська Л. Д.</i> Авторські концепції реформування загальної середньої освіти першого десятиліття незалежної України (1991–2002)	37
<i>Бондарчук О. Б.</i> Вітчизняні галузеві часописи 1917–1945 рр. з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: джерелознавчий аспект	39
<i>Гулак В. М.</i> Періодичні видання кінця ХІХ – початку ХХ ст. як джерела дослідження просвітницьких процесів Галичини (журнали «Літературно-науковий вісник» та «Учитель»)	40
<i>Деміда Є. Ф.</i> Персоналія М. М. Ланге (1858–1921) як сегмент даних електронного ресурсу біографічної інформації	41
<i>Дронішків О. В.</i> Видання іноземними мовами з особистої колекції М. М. Володкевича у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (1860–1924)	42
<i>Іващенко В. М.</i> Професійні проблеми освітян у 20-х рр. ХХ ст. на сторінках часопису «Робітник освіти» (1924–1925)	43
<i>Кропочева Н. М.</i> Тематичний спектр публікацій з національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти України: огляд деяких тенденцій	44
<i>Лапаєнко С. В.</i> Інноваційні концепції реформування освітньої галузі України гуманістичного спрямування (2014-2016)	45
<i>Орищенко І. О.</i> Відображення педагогічних ідей вчителів-практиків кінця ХІХ – початку ХХ ст. у вітчизняних підручниках (на прикладі підручника з історії О. Я. Єфименко)	46
<i>Павленко Т. С.</i> Творча спадщина В. О. Сухомлинського в інтернет-просторі	47
<i>Палійчук Р. І.</i> Історико-освітній аспект україномовного журналу «Новим шляхом» (1927-1930 рр.)	48

Пономаренко Л. О. Формування інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» у 2018 році	49
Страйгородська Л. І. Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського крізь призму фахових видань (2010-2017)	50
Сухомлинська Л. В. Відображення художньої спадщини В. Сухомлинського у біобібліографічному покажчику «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження»	51
Тарнавська С. В. Національно-патріотичне виховання в Україні крізь призму періодичних видань (2016-2018)	52

Секція II

«Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» (2017–2019)

Керівник наукового дослідження – Добко Т. В.,
доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення
діяльності освітянських бібліотек

Добко Т. В. Організаційні і науково-методичні розробки із забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України	53
Бондар Л. М. Комплектування фонду бібліотеки нової української школи	55
Вараксіна Н. В. Сучасні інформаційні технології як інструменти наукової діяльності	56
Глазунова С. М. Методи і форми соціокультурної діяльності в освітянських бібліотеках: практичний досвід	57
Гончаренко О. Л. Науково-інформаційна діяльність провідних бібліотек освітянської галузі	57
Грудініна Н. Д. Бібліографічна база даних як показник публікаційної активності науковця	59
Зоріна Н. Є. Авторитетні файли предметних заголовків: відображення сучасної освітньої термінології	60
Коваленко С. Г. Авторитетний файл „Колективні автори” як засіб ідентифікації і репрезентації наукової установи та міжбібліотечної корпоративної взаємодії	61
Лобановська І. Г. Науково-методичне забезпечення впровадження Універсальної десятикової класифікації в освітянських бібліотеках	62
Матвійчук О. Є. Інформаційна культура як чинник успішної навчальної діяльності учня	63
Мацібора Н. Г. Оцінювання бібліотечних документів	65
Ніколаєнко Я. М. Соціокультурна діяльність бібліотек закладів освіти: зміст, функції та напрями	66
Онищенко Н. В. Групове опрацювання документів у шкільних бібліотеках	66
Помчалова О. Г. Формування авторитетного файлу імен осіб як складника електронного каталогу наукової бібліотеки	67
Рубан А. І. Науково-методична робота книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України в контексті їхньої видавничої діяльності	68
Симоненко Т. В. Бібліотека в контексті цифрової гуманітаристики	69
Хемчян І. І. Шкільна бібліотека в інформаційному просторі Нової української школи	70

Секція III

**«Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах
євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»
(2017–2019)**

Керівник наукового дослідження – Селецький А. В.,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу
наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти

Селецький А. В. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в забезпеченні наукового реферативного й аналітичного супроводу освіти	72
Агалець І. О. Науково-інформаційний супровід освітянської діяльності засобом реферативного документотворення	73
Вербова В. В. Розвиток вищої освіти України: бібліографічний аспект	74
Воскобойнікова-Гузєва О. В. Бібліотечний соціальний інститут в українських реаліях	75
Годецька Т. І. Моніторинг ЗМІ як засіб інформаційно-аналітичного супроводу освіти	77
Горак В. В. Реформування освіти України в умовах глобалізаційних викликів: аналітичний огляд	78
Горбенко Н. А. Бібліографічні показники з проблем формування собистості у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	79
Кравченко С. М. Інформаційно-аналітична діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як складник науково-інформаційного супроводу освітньої галузі	80
Самчук Л. І. Сучасні освітні технології у бібліографічних показниках з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	81

Д О П О В І Д І

РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ ЗА 2018 Р. ТА ЗАВДАННЯ НА 2019 Р.¹

*Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор*

У 2018 р. діяльність колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) НАПН України як науково-дослідної установи з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, педагогічного джерелознавства, біографістики, історії освіти, національного галузевого книгосховища, всеукраїнського науково-інформаційного, координаційного й науково-методичного центру бібліотек освітянської галузі України спрямовувалася на реалізацію пріоритетів, визначених у Статуті бібліотеки, Стратегії розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 рр.², рішенні Загальних зборів трудового колективу в грудні 2017 р. (див. Березівська Л. Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2017 р. та завдання на 2018 р.)³, з урахуванням норм законів України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р., зі змінами), «Про освіту» (2017 р.), положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.), Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року (2017 р.), Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2017–2020 рр.

У представленому звіті за 2018 р. відображено основні результати роботи за всіма напрямками діяльності бібліотеки в порівнянні з попереднім звітним періодом. Зосередимо увагу на головних досягненнях.

---

¹ Доповідь виголошено 27 грудня 2018 р. на Звітних загальних зборах трудового колективу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та Звітній науково-практичній конференції «Інформаційне забезпечення сфери освіти України» за результатами наукових досліджень наукових працівників у 2018 р. (<http://dnpb.gov.ua/ua/?news=19180>).

² Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.] ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. – Київ, 2017. – 29 с.

³ Березівська Л. Д. Результати діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України за 2017 р. та завдання на 2018 р. // Інформаційне забезпечення сфери освіти України : звітна науково-практична конференція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 26 грудня 2017 р., Київ : тези / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [редкол.: Л. Д. Березівська (голова), С. М. Зозуля (заст. голови), С. В. Лапаєнко (відповідальний секретар) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2018. – 79 с.

Основою діяльності будь-якої установи є її кадровий потенціал. Загальна чисельність працівників ДНПБ у 2018 р. становить **99** шт. од. (представлено у таблиці).

Рік	Усього працівників	Наукові працівники	Наукові працівники з науковим ступенем				Наукові працівники без наукового ступеня	Бібліотечні працівники	Допоміжний персонал
			Доктори наук		Кандидати наук				
			усього	осн.м.р	усього	осн.м.р			
2018	99	53,5	5	2	15	9	33,5	21	24,5
2017	112	50	5	2	15	9	30	18	44
2016	108	49	5	1	9	6	35	14	45
2015	129	64	3	1	14	13	47	19	46
2014	117	73	1	-	10	7	62	23	21

Важливим пріоритетом кадрової стратегії бібліотеки є забезпечення умов для професійного розвитку наукових і бібліотечних працівників, добір науковців вищої кваліфікації.

Порівняно з 2017 р. у 2018 р. кількість виконавців наукових досліджень збільшилася на 3,5 шт. од., кількість бібліотечних працівників – на 3. У звітному році до виконання наукових досліджень залучено 5 докторів наук (2 – із соціальних комунікацій, 3 – із педагогічних наук) і 15 кандидатів наук, що якісно позначилося на їх виконанні.

У 2018 р. порівняно з 2017 р. склад вченої ради залишився незмінним: **16** фахівців вищої кваліфікації (у 2015 р. – 13, у 2016 р. – 15): докторів наук – **7** (у 2015 р. – 5, у 2016 р. – 6), кандидатів наук – **9** (у 2015 р. – 8, у 2016 р. – 9).

Простежимо динаміку:

Роки	Усього фахівців вищої кваліфікації	Із них:	
		докторів наук	кандидатів наук
2018	16	7	9
2017	16	7	9
2016	15	6	9
2015	13	5	8
2014	7	1	6

Голова вченої ради – директор бібліотеки, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України *Л. Д. Березівська*. Заступник голови вченої ради – заступник директора з наукової роботи, кандидат історичних наук *С. М. Кравченко*. Вчений секретар вченої ради – вчений секретар бібліотеки, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник *С. В. Лапаєнко*.

У звітному році під безпосереднім керівництвом директора проведено **12** засідань вченої ради, на яких розглянуто питання: науково-організаційної діяльності, виконання науково-дослідної роботи та впровадження (моніторинг

упровадження) результатів досліджень; науково-інформаційної, бібліотечної та видавничої діяльності; кадрові та ін.

У складі вченої ради ефективно працюють *науково-експертна та бібліотечна ради*. За результатами засідань науково-експертної ради рекомендовано до друку, оприлюднення та розповсюдження **10** електронних, друкованих і періодичних видань ДНПБ. На засіданнях бібліотечної ради розглядалися актуальні питання організації бібліотечно-інформаційної діяльності.

Якість роботи працівників бібліотеки залежить від їхнього фахового рівня, підвищення якого в 2018 р. відбувалося за традиційними видами діяльності: *науково-організаційна робота*: участь у засіданнях Президії НАПН України й бюро Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, членство у вченій, науково-експертній, бібліотечній радах, раді молодих вчених, членство (участь) у громадських організаціях, зокрема міжнародних, тощо; *участь у науково-практичних масових заходах; здобуття вищої освіти працівниками бібліотеки; науково-педагогічна та експертна діяльність*: керівництво аспірантами/докторантами та членство в спеціалізованих вчених радах, у редакційних колегіях, участь у експертних групах МОН України та інших установ тощо.

Так, у 2018 р. 5 бібліотечних працівників пройшли курси підвищення кваліфікації в Інституті післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, 1 – курси підвищення кваліфікації працівників бібліотек закладів вищої освіти за програмою «Академічна добросесність та бібліотеки», організовані УБА.

Пріоритетним напрямом діяльності ДНПБ є ***проведення науково-дослідної роботи та впровадження її результатів***.

У 2018 р. у бібліотеці на основному етапі здійснювалося **3** наукові дослідження: «*Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях*» (фундаментальна, керівник – О. В. Сухомлинська, д-р пед. н., професор, академік НАПН України), «*Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів*» (прикладна, керівник – А. В. Селецький, канд. іст. н., ст. наук. співроб.), «*Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища*» (прикладна, керівник – Т. В. Добко, д-р наук із соц. ком., ст. наук. співроб.). Дослідження виконувалися згідно з перспективним тематичним планом на 2017–2019 рр., тематичним планом на 2018 р., технічними завданнями та індивідуальними планами роботи виконавців наукових досліджень.

Актуальність цих наукових досліджень зумовлена потребою реформування, підвищення якості освіти в Україні, підготовки нової законодавчої бази; оптимізації науково-інформаційного забезпечення галузі освіти бібліографічними, реферативними й аналітичними документами в умовах інтеграції України у європейський і світовий освітній простір; вдосконалення системи науково-методичного забезпечення функціонування мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Основними науковими результатами зазначених досліджень є: обґрунтування класифікації й систематизації документів концептуального характеру стосовно розбудови системи національної освіти України (1991–2017 рр.), виявлення та введення в науковий обіг відповідних матеріалів із фонду ДНПБ; систематизація й цілісне узагальнення сукупності бібліографічної інформації щодо творчої спадщини В. О. Сухомлинського, національно-патріотичного виховання дітей і студентської молоді в Україні; удосконалення системи інформаційного забезпечення, популяризація та розкриття галузевих науково-інформаційних ресурсів через нарощення електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу»; узагальнення сучасного стану й тенденцій розвитку бібліотек закладів освіти; обґрунтування перспективних напрямів розвитку освітянських бібліотек; розроблення нормативно-інструктивних і методичних матеріалів щодо якісного інформаційного забезпечення педагогіки, освіти.

Поставлені завдання наукових досліджень виконано на належному рівні. Результати, одержані під час виконання планових робіт, мають теоретичне та прикладне значення.

У 2018 р. науковцями підготовлено й опубліковано **194** одиниці наукової продукції, із них: офіційна продукція – **1**; наукова продукція (матеріали науково-практичних заходів) – **3**; виробничо-практична (методичні рекомендації) – **1**; довідкова (довідники, покажчики, довідковий бюлетень) – **4**; науково-інформаційні матеріали – **16**; статті: у зарубіжних виданнях – **20**; у фахових наукових виданнях – **29**; у наукових виданнях – **35**; інформаційні статті – **19**; тези – **66**.

Простежимо динаміку висвітлення науковцями результатів дослідження в статтях:

Рік	Статті	Із них:				
		у зарубіжних виданнях, у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	у фахових виданнях, у т.ч., що входять до наукометричних баз даних	у наукових виданнях	тези	та інші
2018	169	20/2	29/12	35	66	19
2017	150	13/1	33/2	30	61	13
2016	127	13/1	25/1	29	60	-
2015	81	7/2	33/-	31	10	-
2014	48	-	33/-	5	10	-

Показники мають тенденцію до зростання. Водночас констатуємо низьку кількість статей, опублікованих у виданнях, що входять до наукометричних баз даних.

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, упроваджувалася на всеукраїнському рівні. Об'єктами впровадження були: національні, державні бібліотеки України, науково-педагогічні бібліотеки, бібліотеки наукових установ НАПН України, закладів післядипломної освіти МОН України, бібліотеки закладів вищої освіти України, універсальні наукові бібліотеки Міністерства культури України, кафедри педагогіки університетів. Надано **69** довідок, актів, подяк та інших документів, які засвідчують рівень упровадження результатів наукових досліджень. Про затребуваність планової продукції свідчить статистика завантажень із веб-порталу ДНПБ та ЕБ НАПН України відповідно станом на 22.12.2018 (Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян; наук. ред. і відп. за вип. І. І. Хемчян]. – Київ : [б. в.], 2018. – 119 с. – **117 / 482** (http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/directory_2018.pdf); Упровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти : метод. рек. / уклад.: І. Г. Лобановська ; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2018. – 80 с. – **460 / 196** (http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/Uprov_metod_rec.pdf); Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін.; наук. консультант О. В. Сухомлинська, наук. ред. Л. Д. Березівська ; бібліогр. ред. Є. Ф. Демида. – Вінниця : Твори, 2018. – 395 с. – **9 / 1 118** (http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/Sukhomlynskyy_pokazhchyk_2018.pdf)).

Упровадження результатів наукових досліджень здійснюється через оприлюднення продукції на веб-порталі ДНПБ та в ЕБ НАПН України (2018 р. внесено **363** одиниці наукової продукції, 2017 р. – **274**, 2016 р. – **176**), в електронних наукових періодичних виданнях ДНПБ («Науково-педагогічні студії»), створення профілів науковців бібліотеки в Google Академії (**34**), у системі «Бібліометрика української науки» (**24**), портфолію науковців (**34**), цифрових ідентифікаторів учених (ORCID ID – **34**; Researcher ID – **2**; Author ID – **1**), а також через презентацію підготовлених видань на спеціалізованих виставках: III Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал», X Міжнародному форумі «Інноватика в сучасній освіті – 2018», IX Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2018»; книжкових виставках до Загальних зборів НАПН України, Всеукраїнського фестивалю науки; на науково-практичних заходах ДНПБ. Стан упровадження наукових результатів засвідчують довідки, акти та інші документи.

Простежимо динаміку змін зазначених показників:

Рік	Google Академія	Бібліометрика української науки	ЕБ НАПН України	ORCID ID	Researcher ID	Портфоліо
-----	-----------------	---------------------------------	-----------------	----------	---------------	-----------

2018	34	24	363	34	2	34
2017	39	30	274	–	–	–
2016	49	30	176	–	–	–
2015	58	8	139	–	–	–
2014	12	–	3	–	–	–

У 2018 р. здійснено моніторинг упровадження результатів науково-дослідних робіт, отриманих за завершеними у двох попередніх роках дослідженнями (2016–2017): підготовлено 58 одиниць наукової продукції, із них оприлюднено, упроваджено й використовується цільовою групою користувачів – 58, що становить 100%. Також здійснювався моніторинг ефективності впровадження результатів наукових досліджень, зокрема шляхом аналізу показників відвідування електронної бібліотеки та використання розміщених рукописів і публікацій. Ці питання систематично розглядалися на засіданнях відділів, вченої ради ДНПБ, висвітлено на веб-порталі ДНПБ у рубриці «Упровадження результатів НДР».

Варто відзначити, що науковці бібліотеки здійснювали позапланову роботу: підготовлено *офіційну продукцію* (Рекомендації щодо проведення в 2018 році Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек у співпраці з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»), *наукову продукцію* за науковою редакцією *Л. Д. Березівської* (збірник матеріалів науково-методологічного семінару з історії освіти «Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри», збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції ДНПБ (за 2018 р.) «Інформаційне забезпечення сфери освіти України», збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару «Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)»).

Оприлюднено електронне періодичне наукове видання ДНПБ «Науково-педагогічні студії» (I–II випуски; головний редактор – *Л. Д. Березівська*).

Результати науково-дослідної роботи протягом 2018 р. впроваджувалися під час участі науковців у **88** науково-практичних заходах, у рамках яких виголошено **227** доповідей, із них ДНПБ організовано та проведено **28** (3 конференції, **10** семінарів, **4** круглі столи, **1** педагогічна рада, **2** вебінари, **3** бібліотекознавчі лекторії, **3** презентації, інші – **2**).

Закцентуємо увагу на організованих і проведених згідно з планом роботи НАПН України спільно з Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти **9** науково-практичних масових заходах, з яких: **1** конференція (бібліотечна секція «Василь Сухомлинський в контексті доби: артефакти і презентації в бібліотеках, музеях, медіапросторі» (модератор секції – *Л. Д. Березівська*) у рамках X Міжнародної науково-практичної конференції та XXV Всеукраїнських педагогічних читань «Творча спадщина Василя Сухомлинського у вітчизняному та міжнародному вимірах»); **5** наукових семінарів («Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)», «Історіографія як важливий

складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри», «Василь Сухомлинський і сучасне дошкілля», «Бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології», «Інформаційне забезпечення науковців НАПН України: міжнародні наукометричні бази даних та стилі цитування» (презентація «Огляд і методика використання колекції баз даних фірми EBSCO в наукових установах і закладах освіти»); **2 круглі столи** («Наукова молодь в умовах інтеграції України в міжнародний освітній та науковий простір: сучасний стан та перспективи», «Серце віддаю дітям» (до 50-річчя виходу книги)); **1 вебінар** («Упровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи освітянських бібліотек»).

На засіданнях *постійно діючого науково-методологічного семінару «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти»*, метою якого є підвищення фахового рівня співробітників бібліотеки, набуття інноваційного досвіду, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг, інноваційний розвиток ДНПБ, упродовж року розглядали актуальні питання української науки й освіти, бібліотечної справи: «Інформаційна підтримка педагогічних досліджень: особливості використання ЕБ НАПН України», «Модернізація освітньої системи України в контексті реалізації концепції НУШ», «Бібліотека НУШ: реалії та перспективи», «Створення особистого кабінету EBSCO для професійного використання науковця», «Міжнародні стилі формування списку літератури» тощо. Готувалися огляди освітянських і бібліотечнознавчих видань.

Рада молодих вчених ДНПБ здійснювала роботу, спрямовану на розвиток потенціалу наукової молоді бібліотеки, застосовуючи традиційні та нові форми (круглий стіл «Наукова молодь в умовах інтеграції України в міжнародний освітній та науковий простір: сучасний стан, проблеми, перспективи», книжкові інсталяції, віртуальні огляди тощо), що сприяло налагодженню творчих зв'язків з об'єднаннями молодих учених наукових установ НАПН України та ЗВО України, зокрема підписано угоду про співпрацю між радами молодих вчених бібліотеки та Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Звіт про діяльність ради й перспективні завдання на 2019 р. затверджено на засіданні вченої ради в грудні 2018 р.

Ще один важливий напрям діяльності ДНПБ – **науково-інформаційна та бібліотечна робота**, до якої, зокрема, належать **науково-методичний і культурно-освітній складники**.

Науково-інформаційну та бібліотечну діяльність ДНПБ у 2018 р. було спрямовано на розв'язання таких завдань: організація, збереження та розвиток документного фонду; розвиток веб-порталу бібліотеки; забезпечення універсальних можливостей надання інформації як у традиційній, так і в електронній формах за допомогою доступу до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів; здійснення науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі, зокрема досліджень НАПН України: поповнення БД, електронних колекцій НПЕБ і представлення їх у глобальній інформаційній мережі; надання доступу до міжнародних баз даних фірми EBSCO Publishing (проведення науково-практичних заходів, здійснення відповідного

консультування тощо); сприяння висвітленню наукових результатів членів академії у світовому інформаційному просторі, зокрема в системі Google Scholar, «Бібліометрика української науки», та їх моніторинг; здійснення інформаційно-бібліографічного обслуговування (ВРІ та ДОК) тощо; забезпечення збереження рідкісних видань (книжкових пам'яток), що становлять національне надбання, інтенсивне введення їх до наукового обігу та популяризація шляхом організації експозиційно-виставкової діяльності, екскурсій, внесення записів до ЕК, повнотекстових документів до НПЕБ; здійснення науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України; організація та проведення науково-інформаційних і культурно-освітніх масових заходів, зокрема присвячених відзначенню ювілею В. Сухомлинського; створення музейної експозиції «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: історія і сучасність»; проведення експозиційно-виставкової діяльності (книжкові та художньо-мистецькі виставки).

Бібліотечний фонд ДНПБ як головне джерело задоволення інформаційних потреб фахівців освітянської галузі систематично поповнюється й станом на **31.12.2018 р.** містить **578939** примірників документів. Протягом 2018 р. до фонду бібліотеки надійшло **5 547** прим. документів, із них: **4037** прим. – книги, брошури, **1510** прим. – періодичні видання. Упродовж 2018 р. активно здійснювалася робота з упорядкування документного фонду, перевезеного з будівлі за адресою: вул. Володимирська, 57. Зокрема, вилучено **9 902** прим. документів як дублетні й застарілі; частину дублетних видань передано до обмінно-резервного фонду бібліотеки, а звідти – освітянським книгозбірням. У приміщеннях, переданих на баланс ДНПБ, систематизовано й упорядковано понад 70 тис. прим. документів. Це розділи: «Природничі науки», «Суспільно-політичні науки», «Українська література», розпочато роботу з розділом «Педагогіка». Залишилося впорядкувати й розмістити приблизно 40 тис. прим. документів.

Результати діяльності ДНПБ в інформаційному просторі висвітлює офіційний *веб-портал* (<http://dnpb.gov.ua>), на якому представлено ресурси бібліотеки, інноваційні послуги, різні види бібліографічної, реферативної та аналітичної інформації тощо. За даними Google Analytics (сервіс статистики веб-сайтів), станом на 01.12.2018 р. відвідуваність веб-порталу становить **117 565** осіб, що на 13 тис. більше ніж у 2017 р. (*104 415*).

За єдиною реєстраційною картою, кількість користувачів становить **5 110**, відвідування – **19 580** (*2017 – 19428*), книговидача – **210 174** прим. документів (*2017 – 209357*). За даними Google Analytics, зафіксовано **15 526** дистантних користувачів (*2017 – 12 292*). Порівняно з 2017 р. на 90 тис. збільшилася кількість віртуальних звернень до ресурсів ДНПБ – **543 088** осіб.

Зазначимо, що в останні роки спостерігається тенденція до збільшення дистантних користувачів, яка властива сучасним бібліотекам. Вони стають соціально значущими науково-інформаційними й культурно-освітніми центрами завдяки розширенню комплексу бібліотечних онлайн послуг та їх популяризації.

Протягом 2018 р. послугою електронної доставки документів бібліотеки скористалися **176** віддалених користувачів, для яких виконано **259** замовлень: відскановано 1 443 сторінки тексту (48 – книг, 211 – період. видань) (у 2017 – 1 378). Також для задоволення інформаційних потреб віддалених користувачів через послугу «Запитай бібліотекаря» за звітний період надано 65 віртуальних довідок.

В умовах розвитку інформаційного суспільства велика увага приділяється формуванню електронних ресурсів. Так, упродовж року активно поповнювався *електронний каталог* (ЕК): внесено **21 802** бібліографічні записи (загалом він налічує **402 357** записів). Найбільше записів внесено до баз даних: «Книги», «Періодика», «Сухомлиністика» тощо. Відвідуваність ЕК зросла майже на 80 тис. порівняно з 2017 р. (345 787) і нині становить **425 523**.

Важливою подією року стало надання бібліотекою *доступу до міжнародних інформаційних ресурсів фірми EBSCO Publishing*, що є одним із найбільших у світі постачальників журналів в електронному та друкованому форматі. Цією послугою активно користуються освітяни та науковці, зокрема вчені НАПН України: за період із квітня до листопада маємо таку статистику (кількість сесій – **2 993**, кількість пошуків – **12 107**, завантажено повнотекстових документів – **7 187**, переглянуто рефератів, анотацій – **10 528**). Відзначимо, що найбільш актуальними для науковців були бази (Academic Search Premier – **752**; ERIC – **299**; Associated Press Video Collection – **234** та ін.), які розроблені спеціально для академічних установ.

Задля ефективного використання міжнародних баз даних EBSCO спільно з науково-організаційним відділом НАПН України та ТОВ «Інформатіо» проведено цикл науково-інформаційних практичних заходів, зокрема: семінар-практикум із використання баз даних EBSCO для працівників ДНПБ і фахівців бібліотек наукових установ НАПН України (14 лютого); науково-методичний семінар «Інформаційне забезпечення науковців НАПН України: міжнародні наукометричні бази даних та стилі цитування» (презентація «Огляд і методика використання колекції баз даних фірми EBSCO в наукових установах і закладах освіти») (28 березня); семінар-тренінг із використання електронних ресурсів фірми EBSCO для співробітників бібліотеки та представників наукових установ НАПН України (13 квітня); тренінг зі створення особистого кабінету з метою збереження результатів пошуку в базах даних EBSCO та систематичного інформування користувача про нові надходження (31 травня); науково-практичний семінар «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: інформаційні послуги та електронні ресурси» (26 вересня).

Для ефективного висвітлення наукових результатів науковців НАПН України в інформаційному просторі реалізовувалися започатковані в 2017 р. **проекти**: «Бібліометрика педагогічної науки» (включення до системи «Бібліометрика української науки» облікових записів (профілів) Google Scholar членів НАПН України, здійснення консультування, щоквартальний інформаційно-аналітичний моніторинг бібліометричних даних про стан педагогічної науки України на основі системи «Бібліометрика української

науки» для апарату Президії НАПН України та ін.); «*Національна академія педагогічних наук України*» (наповнення бази даних; внесення до ЕБ НАПН України повнотекстових ресурсів, авторами яких є члени НАПН України; внесення відомостей про вчених НАПН України (**162** записи), які містять електронні посилання на їхні наукові праці, відображені в інших базах даних ЕК ДНПБ та ЕБ НАПН України).

Інформаційне забезпечення освітянської галузі, зокрема науковців НАПН України, здійснювалося також і за допомогою *вибіркового розповсюдження інформації (BPI)* для **14** абонентів. Протягом звітнього періоду підготовлено **108** інформаційно-бібліографічних списків для групового та індивідуального обслуговування абонентів BPI й **34** списки для диференційованого обслуговування керівництва (ДОК), загалом – **142**. Порівнюючи з минулим роком, кількість абонентів BPI залишилася незмінною, а кількість списків збільшилася на **16**. Важливо, що цього року списки формувалися з урахуванням ресурсів баз даних фірми EBSCO.

Інформаційно-аналітична та реферативна діяльність здійснювалася шляхом аналітико-синтетичного опрацювання вхідного документного потоку (опрацьовано **15** номерів журналів психолого-педагогічної тематики; прореферовано **161** статтю, підготовлено **483** реферати українською та англійською мовами; створено й подано до українського реферативного журналу «Джерело» та загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» **567** реферативних записів на **189** статей). Продовжувалася кооперативна взаємодія ДНПБ із мережею освітянських бібліотек МОН України та НАПН України щодо поповнення галузевої реферативної БД ДНПБ. Відновлено підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів про діяльність НАПН України. Поповнювався розділ веб-порталу ДНПБ «Моніторинг ЗМІ» (оприлюднено 7 аналітичних і 10 бібліографічних матеріалів). Затребуваність результатів аналітичної діяльності підтверджено 33 довідками.

Особливої уваги заслуговує робота бібліотеки з *науковим об'єктом* «*Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку 19–20 ст. (1850–1917 рр.)*», що становить національне надбання України. Протягом звітнього періоду здійснювалося науково-аналітичне опрацювання документів і внесення їх до баз даних та Науково-педагогічної електронної бібліотеки ДНПБ тощо. Оцифровано **26** документів іноземними мовами з метою збереження й надання до них доступу користувачам. До страхового фонду України передано **5** видань (1917 арк.). До бази даних «Рідкісна книга» внесено **1 007** бібліографічних записів (із них: 140 – іноземними мовами), що вдвічі більше ніж у 2017 р. На 31.12.2018 р. зазначена БД налічує **8 947** записів. Відзначаємо відвідуваність цієї бази даних у звітньому році, яка становить **43 034** особи.

Із метою розкриття змісту та популяризації видань, що становлять національне надбання України, успішно функціонує *кімната-музей рідкісної книги*. У ній експонуються книжкові виставки, які розкривають наукову спадщину видатних педагогів («Костянтин Ушинський (1823/24–1870 рр.) – засновник наукової педагогіки й початкової школи», «Провідні освітяни

періоду Української революції 1917–1921 рр.» та ін.), висвітлюють історію української та зарубіжної освіти («Періодичні видання XIX – початку XX ст. іноземними мовами» та ін.); проводяться огляди й презентації відповідних виставок для учасників науково-практичних заходів, а також у рамках науково-педагогічного лекторію.

Упродовж року *науково-методичну діяльність* було спрямовано на: науково-методичний супровід діяльності книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України; надання консультаційно-методичної допомоги фахівцям освітянських бібліотек; підвищення фахового рівня працівників освітянських бібліотек; формування інформаційного (бібліотекознавчого) ресурсу тощо. Питання науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України вперше заслуховувалося на засіданні Президії НАПН України 14 листопада 2018 р. Члени комісії та Президії позитивно оцінили діяльність, спрямовану на розвиток мережі, створення належних умов для якісного інформаційного забезпечення фахових потреб науковців і практиків галузі, розкриття потенціалу ресурсів бібліотек як складників науково-інформаційної структури освітянської галузі України.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України № 177 від 22 березня 2017 р. «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації» і наказу МОН України № 929 від 26 червня 2017 р. «Про впровадження УДК в практику роботи бібліотек» фахівцями ДНПБ здійснювалася систематична робота: проведено **14** науково-практичних заходів у різних регіонах України; надано усні й письмові консультації співробітникам освітянських та інших бібліотек, зокрема й у соціальній мережі Facebook; на порталі ДНПБ створено сторінку «Упровадження Універсальної десяткової класифікації» (рубрика «Бібліотечному фахівцю»).

Культурно-освітня робота. Для повноцінного розкриття фонду, галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів, популяризації спадщини видатних педагогів України й світу, здобутків української та зарубіжної освіти серед широкого кола науковців, освітян і громадськості й науково-інформаційного забезпечення освіти та науки в ДНПБ було організовано низку культурно-освітніх і художньо-мистецьких заходів.

Надзвичайно активно розвивався науково-практичний проект – науково-педагогічний лекторій «*Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки*» (автор і керівник проекту – Л. Д. Березівська, координатор – С. В. Лапаєнко). Загалом відбулося **83** заходи (2017 р. – 48), під час яких відвідувачів ознайомлювали з історією та структурою, правилами користування інформаційною системою та фондом ДНПБ, електронним каталогом, інтегрованими галузевими бібліотечно-інформаційними ресурсами й сервісними онлайн послугами, діяльністю читального залу Фонду В. О. Сухомлинського, кімнати-музею рідкісної книги. Учасниками лекторію були учні закладів загальної середньої освіти, студенти, слухачі аспіранти й докторанти закладів вищої освіти, зокрема Київського університету імені

Бориса Грінченка, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», НПУ ім. М. П. Драгоманова, наукові працівники установ НАПН України, освітяни Києво-Святошинського району та ін.

Варто відзначити значну кількість позапланових заходів (8), організатором та співорганізатором яких була бібліотека, а саме: круглий стіл до 90-річчя від дня народження М. Д. Ярмаченка (спільно з Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, Інститутом педагогіки НАПН України); презентація монографії директора Інституту проблем виховання, доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена НАПН України І. Д. Бега «Особистість на шляху до духовних цінностей» (спільно з Інститутом проблем виховання НАПН України); Всесвітній тиждень медійно-інформаційної грамотності під гаслом «Медійно та інформаційно грамотні міста», спрямований на допомогу реалізації Цілей сталого розвитку ООН та ін.

Один із пріоритетних напрямів роботи ДНПБ – експозиційно-виставкова діяльність, яку здійснюють майже всі відділи бібліотеки, оскільки виставки є інформаційним супроводом науково-практичних масових заходів і формою впровадження наукових результатів. Протягом 2018 р. організовано 45 книжкових виставок: *тематичні* – 27 («Академічна доброчесність», «Форми здобуття освіти: новий закон України “Про освіту”», «Шкільний учитель нового покоління», «Журналу «Педагогіка і психологія» – 25» та ін.); *персональні* – 18 ((до ювілеїв видатних постатей України та світу) – «Ідеї А. С. Макаренка в контексті реформування освіти» (до 130-річчя від дня народження), «Народе мій, до тебе я ще верну» (до 80-річчя В. Стуса), «Внесок Миколи Дмитровича Ярмаченка у розвиток української освіти та педагогічної науки (до 90-річчя від дня народження)», «Життя за законами педагогіки добра: до 80 річчя від дня народження Івана Андрійовича Зязюна (1938–2014)» та ін., із яких «Ювіляри НАПН України» – 8 (віртуальних – 6)), *художньо-мистецькі* – 4 (виставка живопису київської художниці Аліни Гриненко «Колір літа» та ін.).

У руслі відзначення **100-річчя від дня народження видатного українського педагога В. О. Сухомлинського** на рівні ЮНЕСКО (рішення 39-ї сесії Генеральної конференції) спільно з Українською асоціацією Василя Сухомлинського ДНПБ у 2018 р. організувала й провела низку різних заходів. На базі Читального залу Фонду В. О. Сухомлинського, що є складником сектору сухомліністики, проводилася широкомасштабна робота: *організація культурно-освітніх* (оглядові екскурсії, тематичні лекції для працівників і здобувачів закладів освіти, бібліотечних працівників (83); інсценування казок і оповідань; виставки творчих робіт дітей за творами В. О. Сухомлинського; читання казок та оповідань дітьми разом із бібліотекарем тощо) і *науково-практичних заходів* (бібліотечна секція («Василь Сухомлинський в контексті доби: артефакти і презентації в бібліотеках, музеях, медіапросторі» – у рамках педагогічних читань), семінар («Василь Сухомлинський і сучасне дошкілля»), круглі столи («Сухомлинському пишуть» (епістолярна спадщина педагога), «Серце віддаю дітям» (до 50-річчя виходу книги), «Педагогіка співробітництва в творчій спадщині Василя Сухомлинського»); педагогічні читання

(«Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – невичерпне джерело ідей Нової української школи») тощо); *формування електронних ресурсів* (НПЕБ – електронні копії творів «Серце віддаю дітям», «Філософія казки», «Обережно дитина: В. О. Сухомлинський про важких дітей», біобібліографічного покажчика («Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження»); оновлення інформації в ресурсі «Видатні педагоги України та світу»; поповнення бази даних «Сухомлиністика» (внесено 1 306 бібліограф. записів (у 2017 – 910)); *підготовка книжкових виставок* («До 100-річчя з дня народження В. Сухомлинського» та ін.) тощо.

Читальний зал відвідали освітяни, науковці з різних куточків України та зарубіжжя: делегації з Республіки Польща та Китайської Народної Республіки.

Наукові працівники відділу історії освіти ДНПБ (*Л. Д. Березівська, О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська*) виступили з доповідями на Міжнародній конференції «International Symposium on Sukhomlinski's Educational Thought and Modern Education: In memory of the 100th Anniversary of Sukhomlinski's Birthday» («Педагогічні ідеї Сухомлинського і сучасна освіта: до 100-річчя з дня народження»), яка відбулася в Інституті порівняльних досліджень Пекінського педагогічного університету (м. Пекін, КНР, 3–4 листопада).

Відзначаючи провідну роль ДНПБ у розвитку сухомлиністики в інформаційному просторі України, розуміємо необхідність осмислення на міждисциплінарній основі створених інформаційних ресурсів іншими бібліотеками, закладами освіти з метою глибокого вивчення й популяризації ідей видатного українського педагога в умовах розбудови Нової української школи.

У рамках заходів із відзначення 100-річчя від дня народження В. Сухомлинського й Всеукраїнського дня бібліотек 28 вересня 2018 р. відбулося урочисте відкриття *музейної експозиції* «ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: історія і сучасність» (*автор ідеї і керівник робочої групи з розроблення концепції та створення музейної експозиції – Л. Д. Березівська*) за участю провідних учених НАПН України на чолі з її президентом академіком В. Г. Кременем.

Із метою реалізації *Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді* організовано низку заходів, а саме: *книжкові виставки* («Ідеї Василя Сухомлинського як концептуальна основа національно-патріотичного виховання», «Коли стають до зброї діти, народ цей – не перемогти», «Україні – бути українською» та ін.); *презентація* наукового проекту «Моя маленька батьківщина» (виставка творчих робіт дітей і батьків за творами В. О. Сухомлинського). Крім того, підготовлено й оприлюднено анотований рекомендаційний *бібліографічний список* «Патріотичне виховання студентської молоді»; *продовжується комплектування* фонду ДНПБ документами з проблем національно-патріотичного виховання.

Окремо зацентруємо увагу на реалізації *Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України*: укладено угоду про співпрацю між ДНПБ і ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, проведено науково-

практичні заходи: Всеукраїнський вебінар «Шкільна бібліотека – центр творчого розвитку дитини» (за підсумками Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек, 4 грудня), панельну дискусію «Бібліотека Нової української школи: реалії та перспективи» (у рамках 25-го Міжнародного форуму видавців у Львові та ІХ Львівського міжнародного бібліотечного форуму, 22 вересня).

Доцільно відзначити *активну співпрацю ДНПБ* із закладами дошкільної, загальної середньої, вищої освіти (Київським університетом імені Бориса Грінченка, НПУ ім. М. П. Драгоманова та ін.), Київською Малою академією наук, установами НАПН України, різного рівня бібліотеками (Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та ін.), Педагогічним музеєм України, громадськими організаціями (Українською асоціацією Василя Сухомлинського, громадською спілкою «Українська асоціація освіти дорослих», Українським товариством істориків педагогіки, Українським товариством Януша Корчака, Українською бібліотечною асоціацією), спільно з якими вона організовує й проводить науково-практичні заходи.

Цього року започатковано співпрацю зі спеціальною загальноосвітньою школою-інтернатом № 5 імені Я. П. Батюка м. Києва для дітей з особливими освітніми потребами (сліпих і слабозорих, зокрема з порушеннями інтелектуального розвитку), до шкільної бібліотеки якої співробітники ДНПБ передали добірку книжок українських і зарубіжних авторів.

Варто згадати й про проведення на базі бібліотеки переддипломної та виробничої практики студентів Київського університету імені Бориса Грінченка, Національного авіаційного університету, НПУ ім. М. П. Драгоманова. Фахівці бібліотеки здійснювали науково-методичний супровід та оцінювали якість набутих знань і практичних навичок студентів під час проходження виробничої практики.

В умовах входження української освіти до європейського простору важливим напрямом діяльності бібліотеки є **міжнародне співробітництво**. Упродовж 2018 р. міжнародна наукова й науково-інформаційна діяльність здійснювалася за такими напрямками: участь у міжнародних науково-практичних заходах зарубіжних країн: Китайської Народної Республіки, Литовської Республіки, Великої Британії, Угорщини, Республіки Казахстан, Республіки Білорусь; наукове стажування в Інституті порівняльних досліджень Пекінського педагогічного університету (м. Пекін, КНР, 31 жовтня – 7 листопада) (Л. Д. Березівська, О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська); членство в міжнародних наукових організаціях (Всекитайська асоціація з вивчення спадщини В. О. Сухомлинського – О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська; Британська спілка з історії освіти – Л. Д. Березівська; Міжнародна громадська організація «Міжнародна академія безпеки життєдіяльності» – О. Є. Матвійчук); представлення результатів наукових досліджень у міжнародних виданнях, зокрема в тих, які входять до наукометричних баз даних; вивчення, узагальнення й поширення передового зарубіжного досвіду в статтях, оглядах; публікація статей іноземними мовами (англійською, китайською); діяльність Пункту європейської інформації в межах

міжнародного проекту УБА «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках» за підтримки програми ЄС Еразмус+ (Жан Моне) (лекції, виставки); засідання англomовного семінару для науковців Speaking Club, організованого спільно з громадською організацією «Африканська Рада в Україні» у рамках проекту «Україна – Африка: єдиний інформаційний простір»; налагодження міжнародного книгообміну; участь у міжнародних виставках, форумах.

ДНПБ зареєстровано в електронній базі Європейського Союзу як можливого партнера (усього з України зареєстровано 9 бібліотек).

Продовжувалася робота щодо включення колекції «Шкільні підручники і навчальні посібники» до міжнародного реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу» тощо.

Інформація про напрацювання, здобутки й досвід ДНПБ всебічно представлена на *веб-порталі*, сторінці бібліотеки в соціальній мережі *Facebook*, висвітлювалася в *ЗМІ* («Педагогічна газета», «Освіта», «Шкільна бібліотека плюс», «Рідна школа», «Справи сімейні»). Усього в 2018 р. було опубліковано **19** статей, надано **1** інтерв'ю.

Популяризації діяльності бібліотеки сприяли також акції до Міжнародного дня дарування книг, Дня знань, Всеукраїнського дня бібліотек, Всеукраїнського дня добрих справ, Всесвітнього дня вишиванки; участь у конкурсі на девіз УБА 2018 (переміг девіз наукового співробітника Я. М. Ніколаєнко «Бібліотека@» – все тут, всі тут») та ін.

У 2018 р. було здійснено низку практичних заходів, які суттєво вплинули на **вдосконалення матеріально-технічної бази**: здійснено поточний ремонт на 1-му та 2-му поверхах; виконано електромонтажні роботи; перевезено й встановлено стелажі в прибудові першого поверху 9-ти поверхової будівлі; здійснено заходи з пожежної безпеки та охорони праці; закуплено металеві шафи для зберігання рідкісних книг; забезпечувалося перевезення книжкових виставок та літератури з інших установ й організацій; здійснено поточний ремонт меблів, підготовку до осінньо-зимового періоду, зокрема до опалювального сезону тощо. Основна частина коштів від власних надходжень спрямовувалася на забезпечення безперебійного функціонування бібліотеки (закупівля паперу, канцтоварів, бібтехніки, господарських товарів, ремонт оргтехніки й заправка картриджів). У звітний період в повному обсязі виплачувалися всі передбачені надбавки, матеріальна допомога.

Усе це свідчить про раціональне використання бібліотекою фінансових ресурсів для забезпечення належних матеріально-технічних і санітарно-гігієнічних умов організації робочого процесу, вироблення та втілення ефективного адміністративного й фінансового менеджменту.

На підставі викладеного можна зазначити, що протягом 2018 р. у ДНПБ наукова, науково-організаційна, науково-інформаційна й бібліотечна, науково-методична, культурно-освітня, фінансово-господарська діяльність здійснювалася на належному рівні. У звітному році було *відзначено нагородами* значну кількість працівників бібліотеки: нагрудним знаком МОН України «Василь Сухомлинський» (Л. Д. Березівська), подяками НАПН України й

дипломами авторів науково-популярних публікацій (у рамках проекту НАПН України «*Наукова журналістика у розповсюдженні педагогічних і психологічних знань*») (Л. Д. Березівська, О. В. Сухомлинська, О. Б. Бондарчук, Т. І. Годецька), почесними дипломами конкурсу НАПН України на кращі наукові роботи за біобібліографічний показник «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України», підготовлений у 2017 р. (І ступеня) (Л. І. Самчук, В. В. Вербова, Н. А. Горбенко), конкурсу «Національне визнання наукових досягнень» Х Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» у номінації «Інноваційний проект, педагогічна технологія» за біобібліографічний показник «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження», підготовлений у 2018 р. (Л. Д. Березівська, О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська), подякою Київського університету імені Бориса Грінченка (Л. Д. Березівська), почесною відзнакою УБА «За відданість бібліотечній справі» (І. Г. Лобановська), Дипломом імені Маї Самборської (Л. М. Єршова, І. С. Хибник) та іншими відзнаками ДНПБ.

Водночас є низка питань, які залишаються невирішеними або недостатньо вирішеними: налагодження міжнародних зв'язків, участь у міжнародних проектах, конкурсах, розширення зв'язків із зарубіжними науковими установами та бібліотеками, проведення спільних із зарубіжними інституціями культурно-освітніх заходів, активізація міжнародних професійних обмінів, участь у міжнародних бібліотечних організаціях тощо; представлення одержаних результатів наукових досліджень у виданнях, що входять до наукометричних баз даних; організація підвищення кваліфікації наукових працівників; приведення наукових електронних періодичних видань у відповідність до вимог МОН України та ін.

Проведений аналіз результатів багатовекторної діяльності ДНПБ уможливорює визначення **пріоритетних завдань на 2019 р.**, а саме:

Наукова, науково-організаційна робота:

- своєчасне виконання індивідуальних планів роботи, подання якісних рукописів планової продукції, щорічного звіту про роботу ДНПБ та інших звітних матеріалів;
- розроблення проектів документів (запитів, ТЗ тощо) на відкриття наукових досліджень, що розпочнуться в 2020 р., із урахуванням реалізації концепції Нової української школи та ін.;
- підвищення публікаційної активності у виданнях, що входять до наукометричних баз даних;
- підготовка статей, оглядів, бібліографічних списків із використанням інформаційних ресурсів баз даних EBSCO Publishing;
- упровадження результатів наукових досліджень та їх моніторинг, організація й проведення науково-практичних заходів із використанням системи веб-конференції;
- приведення наукових електронних періодичних видань «Науково-педагогічні студії», «Наукові праці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» у відповідність до вимог МОН України;

- упровадження DOI в роботу ДНПБ;
- налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських наукових контактів із профільними установами інших країн, участь у міжнародних проектах тощо;
- підвищення фахового рівня наукових працівників;
- збереження унікального кадрового потенціалу бібліотеки, залучення нових кадрів вищої кваліфікації, підтримка діяльності ради молодих вчених;
- систематичний розгляд на вченій раді питання про виконання її рішень;
- організація та проведення заходів до 20-річчя ДНПБ (Всеукраїнська науково-практична конференція «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та перспективи» (до 20-річчя), бібліографічний показник, нариси «ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: історія і сучасність», виготовлення рекламної продукції тощо).

Науково-інформаційна й бібліотечна робота:

- формування галузевого інформаційного ресурсу шляхом комплектування документів, поповнення баз даних ЕК і НПЕБ ДНПБ;
- оперативне та якісне задоволення інформаційних потреб користувачів завдяки забезпеченню вільного доступу до галузевих ресурсів, зокрема з використанням дистанційних форм інформаційного обслуговування;
- розвиток проектів «Бібліометрика педагогічної науки» і «Національна академія педагогічних наук України»;
- забезпечення доступу до міжнародних баз даних EBSCO Publishing;
- збереження рідкісних видань (книжкових пам'яток), що становлять національне надбання, введення їх до наукового обігу шляхом організації експозиційно-виставкової діяльності, внесення записів до ЕК, повнотекстових документів до НПЕБ ДНПБ;
- формування та наукове опрацювання фонду рідкісних видань із перспективою визначення його як наукового об'єкта, що становить національне надбання;
- завершення роботи з упорядкування документного фонду сектору комплексного обслуговування (вул. Володимирська, 57);
- розвиток міжнародної співпраці шляхом участі в міжнародних проектах, професійних міжнародних організаціях, проведення спільних заходів із зарубіжними партнерами, налагодження міжнародного книгообміну;
- популяризація музейної експозиції «ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського: історія і сучасність» (лекції, екскурсії; підготовка інформаційно-рекламної продукції про музейну експозицію);
- упровадження в діяльність ДНПБ елементів корпоративного стилю;
- розвиток англійської версії веб-порталу ДНПБ шляхом перекладу його контенту;
- здійснення експозиційно-виставкової діяльності з метою розкриття й популяризації фонду ДНПБ.

Науково-методична робота:

- участь у створенні офіційних документів щодо науково-методичного забезпечення освітянських бібліотек, зокрема затвердження Положення про бібліотеку закладу загальної середньої освіти (спільно з МОН України);
- розроблення проекту стратегії перспективного розвитку бібліотек закладів загальної середньої освіти в контексті впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;
- поглиблення співпраці ДНПБ і книгозбірень мережі освітянських бібліотек із формування галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів у традиційній та електронній формах;
- проведення заходів із метою підвищення фахового рівня бібліотечних працівників мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України (семінарів, лекторіїв, тренінгів тощо);
- створення та наповнення електронного ресурсу «Бібліотека Нової української школи» на веб-порталі ДНПБ.

Соціокультурна робота:

- організація та проведення науково-інформаційних і культурно-освітніх заходів, що сприяють формуванню національної свідомості й патріотизму, забезпечення доступу до наукового, культурного надбання народу України;
- упровадження новітніх форм соціокультурної діяльності з метою залучення нових користувачів (майстер-класи, тренінги тощо);
- організація моніторингу інформаційних потреб користувачів;
- продовження популяризації діяльності ДНПБ у ЗМІ, соціальних мережах.

Фінансово-господарська діяльність:

- інтенсифікація надання затверджених платних послуг із метою збільшення надходжень до спеціального фонду ДНПБ;
- оперативне забезпечення комфортних умов роботи працівників бібліотеки;
- ремонт і заміна віконних рам, дверних полотен, балконів та ін.

Реалізація визначених завдань сприятиме утвердженню ДНПБ у структурі НАПН України як потужного наукового, інформаційного, науково-методичного та культурно-освітнього центру, підвищенню якості науково-інформаційного забезпечення освітньої сфери та науки України.

НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЗА 2018 РІК ТА ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК

*С. М. КРАВЧЕНКО, кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи*

Наукова робота є важливим складником діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О.Сухомлинського (далі – ДНПБ). Наукові результати досліджень, розроблені й упроваджені науковцями ДНПБ,

важливі не лише для конкурентоздатного функціонування бібліотеки в структурі НАПН України, а й для розвитку мережі освітянських бібліотек України. Упродовж звітнього періоду наукова та науково-організаційна діяльність здійснювалася з урахуванням нової редакції Закону України «Про освіту», Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Стратегії розвитку НАПН України на 2016-2022 роки, Статуту та Стратегії розвитку ДНПБ на 2017-2026рр., «Положення про порядок планування і контролю виконання наукових досліджень у НАПН України», «Положення про наукову роботу в ДНПБ», «Положення про впровадження результатів науково-дослідних робіт у НАПН України», «Методичних рекомендацій щодо моніторингу впровадження результатів науково-дослідних робіт НАПН України» тощо.

У 2018 р. у бібліотеці виконувалося три наукових дослідження на основному етапі: «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (фундаментальне, термін виконання – 2017-2019 рр., науковий керівник – О.В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії освіти ДНПБ; номер державної реєстрації теми – 0117U004802); «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» (прикладна, термін виконання – 2017-2019 рр., науковий керівник – Т.В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ; номер державної реєстрації теми – 0117U004804); «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (прикладна, термін виконання – 2017-2019 рр., науковий керівник – А.В. Селецький, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ, номер державної реєстрації теми – 0117U004803).

За результатами виконання основного етапу фундаментального наукового дослідження класифіковано, систематизовано й цілісно представлено частину документів концептуального характеру (концепції, проекти, програми) стосовно розбудови національної освіти та виховання в Україні в період її незалежності 1991–2017 рр., проаналізовано питання вдосконалення системи інформаційного забезпечення, популяризації та розкриття галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів через формування матеріалів про внесок видатних педагогів у розбудову освіти для інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу», розширено та поглиблено джерельну базу з питань національно-патріотичного виховання в Україні за рахунок публікацій, виявлених в базах даних Academic Search Premier, ERIC, Academic Search Complete компанії EBSCO Publishing тощо.

За звітний період підготовлено, опубліковано, розповсюджено й упроваджено біобібліографічний покажчик «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (19 авт. арк.); підготовлено

частини рукописів хрестоматії «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)», каталогу «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Національно-патріотичне виховання в Україні»; продовжено формування БД «Рідкісні книги»; нарощувався електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу».

Провідні фахівці бібліотеки, які беруть участь у виконанні фундаментального наукового дослідження (О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. В. Сухомлинська) у рамках наукового стажування взяли участь у Міжнародному симпозиумі «International Symposium on Sukhomlinski's Educational Thought and Modern Education: In memory of the 100th Anniversary of Sukhomlinski's Birthday» (м. Пекін, Китай).

Презентовано роботу ДНПБ щодо розвитку сухомлиністики зарубіжним делегаціям із Республіки Польща (м. Краків, Академія «Ігнатіанум») та КНР (м. Пекін, Національна академія педагогічних наук, Пекінський педагогічний університет).

За результатами виконання основного етапу прикладних наукових досліджень за звітний період проаналізовано ефективність науково-методичної діяльності ДНПБ, вивчено сучасний стан та тенденції розвитку бібліотек закладів освіти, організації роботи шкільних бібліотек, зокрема розглянуто організаційні питання переведення бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти на УДК, надано рекомендації для роботи з фондами і каталогами щодо їх організації, упорядкування, ведення довідково-пошукового апарату тощо; вивчено національний і зарубіжний досвід інтеграції у світовий та європейський освітній простір, виявлено інноваційні вектори в освіті, що полягають у зміні парадигми освіти, гуманізації, людиноцентризмі, глобалізації, академічній мобільності тощо.

За звітний період виконавцями прикладних наукових досліджень підготовлено, опубліковано, розповсюджено й упроваджено: методичні рекомендації «Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти» – перше в Україні видання, що комплексно висвітлює це питання (4 авт. арк.), довідкове видання «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі» (3,5 авт. арк.), випуски 7 і 8 довідкового видання «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (5,5 авт. арк.); підготовлено частини рукописів практичного посібника «Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи», науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Бібліографічні покажчики у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (1,6 авт. арк.); плани-перспективи інших видань. Здійснено наповнення наукової реферативної бази даних ДНПБ, підготовлено науково-інформаційні матеріали (реферативні та аналітичні огляди, моніторинги ЗМІ, рекомендаційні бібліографічні списки) (8 авт. арк.)

Усього за звітний рік за результатами наукових досліджень підготовлено й оприлюднено 193 одиниці наукової продукції. Із них: офіційна продукція – 1; наукова продукція (матеріали науково-практичних заходів) – 3; виробничо-практична (методичні рекомендації) – 1; довідкова (довідники, покажчики, довідковий бюлетень) – 4; науково-інформаційні матеріали – 15. Статті: у зарубіжних виданнях – 21; у фахових наукових виданнях – 32; у наукових виданнях – 32; інформаційних статей – 19; тез – 65.

Позапланово підготовлено офіційну продукцію («Рекомендації щодо проведення в 2018 році Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек» (у співпраці з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»)); наукову продукцію (збірник матеріалів науково-методологічного семінару з історії освіти «Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри»; збірник тез всеукраїнського науково-практичного семінару «Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)»; збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції ДНПБ «Інформаційне забезпечення сфери освіти України»).

З метою апробації результатів наукових досліджень, які виконувалися в ДНПБ протягом звітного періоду, підготовлено й оприлюднено по два випуски періодичного наукового електронного видання «Науково-педагогічні студії» та довідкового бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки».

Результати наукових досліджень також апробувалися та впроваджувалися під час участі в науково-практичних заходах. Так, протягом 2018 р. науковці ДНПБ взяли участь у 88 заходах, у рамках яких виголошено 227 доповідей та виступів.

З метою упровадження результатів виконання основних етапів наукових досліджень планову продукцію представлено для відкритого доступу споживачів інформації на веб-порталі ДНПБ http://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=ourpublications. До ЕБ НАПН України внесено 363 одиниці наукової продукції, у т.ч. статей (із них за 2018 р. – 39).

У 2018 р. надано 69 довідок, актів, подяк за проведені заходи та ін. документів, що підтверджують упровадження результатів наукових досліджень, у т.ч. відзнаки в конкурсі НАПН України на кращі наукові роботи: дипломи I ступеня за біобібліографічні покажчики «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України» (2017 р.), «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (2018 р.).

Результати наукових досліджень ДНПБ у 2018 р. презентувалися на міжнародних книжкових виставках: III Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал», X Міжнародному форумі «Інноватика в сучасній освіті – 2018», книжкових виставках до Загальних зборів НАПН України, фестивалю науки, на науково-практичних заходах ДНПБ. Так, бібліотека нагороджена золотою медаллю в номінації «Науково-методичний супровід і організаційна взаємодія органів державної влади та управління, закладів післядипломної освіти з ОТГ у створенні системи якісної освіти» VIII-ї **Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2018»**.

Бібліометричний профіль ДНПБ в Google Академії: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=sMHUsOgAAAAJ&hl=ru>, h-індекс – 10, статистика цитувань – 493 (у 2017 р. – 429).

Наявність цифрових ідентифікаторів науковців ДНПБ: ORCID iD – 34; Researcher ID – 2; Author ID – 1.

У 2018 р. створено електронні портфоліо науковців ДНПБ – 34.

Систематично здійснюються та оприлюднюються на засіданнях вченої ради результати моніторингу впровадження завершених наукових досліджень.

Підвищення фахового рівня науковців ДНПБ відбувалося через наукове зарубіжне стажування (О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. В. Сухомлинська) – м. Пекін, Китай, курси підвищення кваліфікації працівників бібліотек закладів вищої освіти за програмою «Академічна доброчесність та бібліотеки» (В.В. Вербова), участь у постійно діючому науково-методологічному семінарі ДНПБ «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти» (відбулося 4 засідання), підготовку науковцями статей, оглядів, бібліографічних списків із використанням інформаційних ресурсів компанії EBSCO Publishing тощо.

Працювала Рада молодих вчених ДНПБ: організовано та проведено круглий стіл «Наукова молодь в умовах інтеграції України в міжнародний освітній та науковий простір: сучасний стан, проблеми, перспективи», підписано угоду про співпрацю між Радами молодих вчених ДНПБ та Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

Протягом 2018 р. було організовано й проведено: 3 засідання конкурсної комісії на заміщення вакантних наукових посад; 1 засідання комісії з атестації наукових працівників; 12 засідань вченої ради бібліотеки, 3 засідання науково-експертної ради під час яких розглядалися й ухвалювалися актуальні питання наукової та науково-організаційної діяльності. Надавалися пропозиції до проекту Концепції розвитку педагогічної освіти, планів НАПН із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», з виконання Плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік тощо.

Висновок. Аналіз одержаних наукових результатів досліджень, які здійснювалися в бібліотеці протягом 2018 р., показав, що поставлені дослідницькі завдання виконані, а результати представлені для відкритого доступу споживачів інформації. Утім є питання, які є нагальними та потребують вирішення у 2019 році: своєчасне подання якісних рукописів планової наукової, виробничо-практичної, довідкової та ін. продукції, виконання індивідуальних планів роботи; розроблення проектів документів на відкриття наукових досліджень, що розпочнуться в 2020 р.; підвищення публікаційної активності у виданнях, що входять до наукометричних баз; підготовка статей, оглядів, бібліографічних списків із використанням інформаційних ресурсів фірми EBSCO Publishing; приведення наукового електронного періодичного видання ДНПБ «Науково-педагогічні студії» у відповідність до вимог, визначених МОН, ДАК, зокрема створення сайту видання на платформі OJS, отримання міжнародного стандартного серійного

номера ISSN; упровадження DOI в роботу ДНПБ; налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських наукових контактів із профільними установами інших країн, участь у міжнародних проектах тощо; підвищення фахового рівня наукових працівників тощо.

**НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА І БІБЛІОТЕЧНА РОБОТА
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ У 2018 РОЦІ:
ЗДОБУТКИ І ЗАВДАННЯ**

*Л. І. СТРАЙГОРОДСЬКА, кандидат історичних наук, в. о. заступника
директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи*

Діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) НАПН України впродовж 2018 р. спрямовувалася на здійснення науково-інформаційного супроводу сфери освіти, педагогіки, психології та якісне задоволення фахових потреб користувачів.

Із цією метою робота ДНПБ виконувалася за напрямками:

- формування інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу шляхом комплектування документного фонду;
- нарощування та вдосконалення баз даних електронного каталогу та Науково-педагогічної електронної бібліотеки;
- забезпечення доступу до міжнародних баз даних фірми EBSCO;
- здійснення інформаційно-бібліографічного обслуговування та підготовка й оприлюднення рекомендаційних бібліографічних списків з актуальних питань освіти і науки;
- забезпечення оперативного та якісного задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом надання доступу до галузевих ресурсів, зокрема з використанням дистанційних форм інформаційного обслуговування;
- розвиток і нарощування проектів «Бібліометрика педагогічної науки» та «Національна академія педагогічних наук України»;
- забезпечення збереження рідкісних видань (книжкових пам'яток), що становлять національне надбання, введення їх до наукового обігу шляхом внесення записів до електронного каталогу, повнотекстових документів – до Науково-педагогічної електронної бібліотеки тощо;
- соціокультурна робота;
- експозиційно-виставкова діяльність та науково-інформаційний супровід масових заходів спільно із відділеннями та установами НАПН України тощо.

Традиційно упродовж року здійснювалося комплектування друкованими виданнями. Зокрема, до бібліотечного фонду ДНПБ надійшло 5547 прим. документів, із них – 4037 прим. книжок і брошур, 1510 прим. – періодичні видання. Проводилася також робота з фондом філії: вилучено 9902 прим., з них – 5079 прим. книжок, 4823 – періодичних видання, здебільшого це видання морально застарілі й дублетні, частина з яких була передана до обмінного

фонду бібліотеки. Таким чином, станом на 31.12.2018 р. кількість фонду становить 578939 прим.

Багатовекторну діяльність ДНПБ в інформаційному просторі презентує веб-портал, що відображає ресурси бібліотеки, послуги, різні види бібліографічної, реферативної та аналітичної інформації. У 2018 р. відвідуваність веб-порталу становила 117565 осіб.

Акцентуємо увагу на окремих складниках електронного інформаційного ресурсу. Насамперед слід наголосити на формуванні електронного каталогу ДНПБ, який у звітному році поповнився на 21802 бібліографічних записи, а загальний обсяг становить 402357 записів, та Науково-педагогічної електронної бібліотеки ДНПБ, яка містить 2243 документи. Про актуальність та затребуваність зазначених ресурсів свідчить дистанційна відвідуваність – 425523 осіб до ЕК і 15926 – НПЕБ.

Із метою здійснення науково-інформаційного супроводу освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів за сприяння НАПН України і підтримки ТОВ «Інформатіо» на базі ДНПБ із лютого 2018 р. організовано доступ до світових інформаційних ресурсів фірми EBSCO, що є одним із найбільших у світі постачальників журналів у електронному та друкованому форматі. Протягом квітня-листопада 2018 р. динаміку використання баз даних визначали такі показники: кількість сесій – 2993, кількість пошуків – 12107, завантаженість повнотекстових документів – 7187, переглянуто рефератів, анотацій – 10528. Найбільш актуальними для науковців були такі бази: Academic Search Premier –752, ERIC – 299, Associated Press Video Collection – 234, Business Source Premier – 115 та ін.

Відповідно до розпорядження НАПН України щодо використання міжнародних баз даних у науковій роботі упродовж року бібліотеку відвідували аспіранти та науковці установ НАПН України: Інституту проблем виховання, Інституту інформаційних технологій і засобів навчання, ДНБЗ «Університет менеджменту освіти», Інституту соціальної і політичної психології та ін., для яких проводилися семінари-тренінги, консультивання.

Одним із основних видів інформаційного забезпечення є здійснення науково-бібліографічного обслуговування, зокрема провідних учених НАПН України в режимі ВРІ та ДОК, для яких упорядковано 142 бібліографічних списки. Важливо, що з цього року списки формувалися із використанням баз даних фірми EBSCO. Підготовлено також рекомендаційні бібліографічні списки із актуальних питань педагогіки, психології та освіти, національно-патріотичного виховання, огляди ЗМІ «Актуальні проблеми освіти та науки» тощо. Виконувалися бібліографічні довідки. Слід відзначити роботу відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності з оперативної підготовки й оприлюднення на порталі ДНПБ та в соцмережі Facebook рекомендаційних бібліографічних списків з актуальних проблем освіти.

За єдиною реєстраційною картотекою кількість користувачів ДНПБ у 2018 р. становить 5110 осіб, відомості про яких також відображені в базі даних «Читач» АБІС «ІРБІС64». За результатами Google Analytics (сервісу статистики веб-сайтів) зафіксовано 15526 дистантних користувачі. Упродовж звітного

періоду загальна чисельність віртуальних звернень до ресурсів ДНПБ становить 543088 осіб.

Для віддалених користувачів також діють онлайн послуги: електронна доставка документів, замовлення документів через електронний каталог на бронеполіцію, бібліографічна довідка «Запитай бібліотекаря» тощо. Варто відзначити, що завдяки послугам електронного обслуговування зростає кількість користувачів, оскільки бібліотека сьогодні є ключовим інформаційним центром, яка розширює свої традиційні функції, трансформуючи увесь комплекс послуг для якомога повнішого задоволення потреб різних категорій користувачів, у тому числі й віддалених.

Протягом звітнього року активно працював науково-педагогічний лекторій, завдання якого полягало у розкритті фонду ДНПБ, популяризації галузевого інформаційного ресурсу й творчої спадщини видатних педагогів України та світу, формуванні медіаграмотності користувачів, науково-інформаційному забезпеченні фахових потреб науковців освітянської галузі України. У звітньому році організовано 83 екскурсії для різних категорій користувачів та освітянської спільноти. Відвідувачі ознайомилися з історією створення та структурою бібліотеки, правилами користування, інформаційними ресурсами (традиційними й електронними) та онлайн послугами, колекцією рідкісних видань ДНПБ тощо.

Слід наголосити на діяльності бібліотеки щодо висвітлення в інформаційному просторі результатів наукових досліджень вчених НАПН України. Це, зокрема, організація створення та включення до «Бібліометрики української науки» облікових записів (профілів) Google Scholar членів НАПН України, внесення до Електронної бібліотеки НАПН України повнотекстових ресурсів, авторами яких є члени НАПН України, моніторинг внесених профілів учених академії в системі «Бібліометрика української науки» та здійснення відповідного консультування. Формувалася також база даних «Національна академія педагогічних наук України», яку створено в минулому році для акумулювання біографічних відомостей про вчених НАПН України та їх наукового доробку. Нині в ній представлено біографічні відомості про вчених НАПН України та активні посилання на їхні наукові праці, що відображено в інших базах даних електронного каталогу ДНПБ та Електронній бібліотеці НАПН України.

Важливе значення у здійсненні науково-інформаційного супроводу освітянської галузі мають рідкісні видання, що становлять джерельну базу наукових розвідок з питань науки, освіти, педагогіки і психології. Складником таких видань є документи, що становлять національне надбання України. Із метою забезпечення належного зберігання таких документів, введення до наукового обігу та надання дослідникам оперативного доступу до них проводяться реставраційно-відновлювальні роботи, оцифрування тощо. Задля популяризації видань серед освітянської спільноти співробітники сектору рідкісних видань організовують екскурсії та книжкові виставки в кімнаті-музеї рідкісної книги: «Костянтин Ушинський (1823/24–1870 рр.) – засновник наукової педагогіки й початкової школи», «Зарубіжні періодичні видання у

фонді ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського (у рамках Всеукраїнського фестивалю науки)», «Періодичні видання XIX – початку XX ст. іноземними мовами», «Наукове товариство імені Шевченка: внесок у розвиток української науки», «Провідні освітяни періоду Української революції 1917-1921 рр.», «155 років від дня народження Бориса Дмитровича Грінченка (1863–1910)». Інформація про оцифровані видання оперативно розміщується на веб-порталі бібліотеки в новинах, рубриці «Для дослідників історії освіти та книгознавства» та в мережі Facebook.

Активно формується база даних «Рідкісна книга», що є важливим особливо для дистантного користувача. Так, упродовж 2018 р. внесено 1007 бібліографічних записів (140 – іноземними мовами), станом на 31.12.2018 р. обсяг її становить 8947 записів. Про її актуальність свідчить відвідуваність – 43034 особи.

Одним із пріоритетних напрямів у науково-інформаційній діяльності бібліотеки є науково-методичне забезпечення мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, що реалізується шляхом аналітичної діяльності, надання консультативно-методичної допомоги, підготовки методичних рекомендацій із забезпечення інформаційного супроводу освітнього процесу, здійснення культурно-освітньої діяльності, проведення заходів з метою підвищення фахового рівня бібліотечних працівників, формування бібліотекознавчого ресурсу тощо. Так, щорічно фахівці відділу науково-методичного забезпечення збирають і узагальнюють статистичну інформацію провідних освітянських книгозбірень та бібліотек закладів загальної середньої освіти, а за результатами готують таблиці й аналітичні огляди. Інформація про видавничу продукцію ДНПБ, основні заходи з підвищення кваліфікації щорічно висвітлюється у виданні Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого «Зведений план основних заходів бібліотек України». Підготовлено рекомендації до проведення у 2018 р. Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек «Шкільна бібліотека – центр творчого розвитку дитини» та опрацьовано матеріали учасників місячника для підбиття підсумків Всеукраїнського місячника. ДНПБ як головний координаційний науково-методичний центр сприяє здійсненню інформаційного супроводу шляхом формування інформаційно-освітньої платформи для забезпечення сучасного освітнього процесу на базі шкільної бібліотеки.

Упродовж 2018 р. здійснювалося аналітико-синтетичне опрацювання вхідного документопотоку, зокрема прореферовано журнали педагогіко-психологічної тематики, поповнено «Реферативну базу даних» електронного каталогу ДНПБ, подано записи до РБД «Україніка наукова» та українського реферативного журналу «Джерело».

ДНПБ як культурно-освітній центр велику увагу приділяє соціокультурній діяльності. Зокрема організовує й проводить різнопланові масові науково-практичні заходи, презентації, книжкові виставки з метою висвітлення діяльності та популяризації галузевого інформаційного ресурсу для потреб освітянської галузі.

У 2018 р. проведено майже 30 заходів, серед яких: *засідання бібліотечної секції «Василь Сухомлинський в контексті доби: артефакти і презентації в бібліотеках, музеях, медіапросторі» у рамках X Міжнародної науково-практичної конференції та XXV Всеукраїнських педагогічних читань «Творча спадщина Василя Сухомлинського у вітчизняному та міжнародному вимірах»; Всеукраїнські вебінари: „Упровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи освітянських бібліотек”, «Шкільна бібліотека – центр творчого розвитку дитини» (за підсумками Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек); наукові семінари: «Книжкова спадщина України – складник європейського культурного надбання» (до відзначення Року охорони культурної спадщини в Україні); «Василь Сухомлинський і сучасне дошкілля» (до 100-річчя від дня народження) та у рамках семінару презентаційна студія «Молодим дослідникам: читальний зал Фонду В. О. Сухомлинського пропонує»; «Бібліотечно-інформаційне забезпечення наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології»; «Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри»; *круглі столи: «Сухомлинському пишуть» (епістолярна спадщина педагога): до 100-річчя від дня народження; «Серце віддаю дітям»: до 50-річчя виходу книги В. Сухомлинського»; панельна дискусія «Бібліотека Нової української школи: реалії та перспективи» у рамках 25-го Міжнародного Форуму видавців у Львові та IX Львівського міжнародного бібліотечного форуму; педагогічна рада «Нова українська школа: перспективи та орієнтири» колективу вчителів спеціалізованої школи №28 I–III ступенів із поглибленим вивченням англійської мови; комплекс заходів до Всеукраїнського дня бібліотек; урочистості з нагоди вшанування 100-річчя від дня народження видатного українського педагога В.О. Сухомлинського та відкриття музейної експозиції «ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського: історія і сучасність» (автор і керівник проекту Л.Д. Березівська); презентація біобібліографічного покажчика «Василь Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (у рамках Десятої Міжнародної виставки «Іноватика в сучасній освіті» та Восьмої міжнародної виставки освіти за кордоном «World Edu»); благодійна акція з безкоштовного поповнення фондів бібліотек закладів загальної середньої, дошкільної, позашкільної та професійно-технічної освіти спільно з видавництвом «Грані-Т» тощо.**

Задля якісного використання міжнародних інформаційних ресурсів фірми EBSCO організовано й проведено цикл *науково-практичних заходів*, зокрема, семінари («Інформаційне забезпечення науковців НАПН України: міжнародні наукометричні бази даних та стилі цитування» (презентація «Огляд і методика використання колекції баз даних фірми EBSCO в наукових установах і закладах освіти»); «Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського: інформаційні послуги та електронні ресурси») та *тренінги* для науковців й аспірантів НАПН України.

У звітному році активну роботу проводив читальний зал Фонду В. Сухомлинського, що функціонує в складі сектору сухомлиністики відділу історії освіти, у зв'язку з відзначенням 100-річчя видатного педагога

В. Сухомлинського на міжнародному та всеукраїнському рівнях. Із цією метою бібліотеку відвідували наукові, науково-педагогічні працівники, методисти, студенти, учні, бібліотекарі м. Києва, України та зарубіжжя (Польщі та Китаю). Наголосимо, що окрім запланованих заходів, на базі читального залу Фонду В. Сухомлинського організовувалися науково-педагогічні засідання (*районні педагогічні читання «Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського – невичерпне джерело ідей Нової української школи», круглий стіл «Педагогіка співробітництва в творчій спадщині Василя Сухомлинського», педагогічна конференція колективу гімназії Голосіївського району тощо*). Загалом у ДНПБ організовано понад 80 екскурсій для різних категорій користувачів та освітянської спільноти. З-поміж інших бібліотеку відвідали освітяни з різних куточків України, а саме: група директорів закладів дошкільної освіти Вінниці та Вінницької області, учасники 47-го обласного зльоту молодих учителів Кіровоградщини, присвяченого 100-річчю від дня народження В. Сухомлинського, на чолі із заступником голови Кіровоградської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України С. Ю. Петровим та ін.

Однією із поширених і дієвих форм популяризації документного фонду бібліотеки є експозиційно-виставкова діяльність. Книжкові виставки організовують практично всі відділи, оскільки вони також є інформаційним супроводом науково-практичних масових заходів. Так, протягом 2018 р. влаштовано виставки: *тематичні* («Наукове товариство імені Шевченка: внесок у розвиток української науки», «Академічна доброчесність», «Рідкісні видання бібліотекознавчої тематики у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського», «Україні – бути українською...», «Коли стають до зброї діти, народ цей – не перемогти», «Українській школі – якісний підручник», «Форми здобуття освіти: новий закон України «Про освіту», «Шкільний учитель нового покоління», «Педагогіка і психологія» тощо); *персональні*: «Ідеї А. С. Макаренка в контексті реформування освіти» (до 130-річчя від дня народження), «Шевченкове слово...», «Костянтин Ушинський (1823/24–1870 рр.) – засновник наукової педагогіки й початкової школи» (до 195-річчя від дня народження), «Подих слова...» (до 100-річчя О.Т. Гончара), «Народе мій, до тебе я ще верну» (до 80-річчя В. Стуса), «Життя за законами педагогіки добра: до 80-річчя від дня народження Івана Андрійовича Зязюна (1938–2014)» та ін. Діяльність сучасних учених-науковців НАПН розкрито через підготовку традиційних та віртуальних виставок, серед яких: «Відомий фахівець у галузі теорії і методики професійної освіти, освітології, інноваційних педагогічних технологій» (до ювілею С.О. Сисоевої), «Український науковець у галузі навчання і виховання молодших школярів» (до ювілею Н.М. Бібік) та ін.

Упродовж останніх років активізувалася діяльність бібліотеки щодо інформаційного супроводу науково-практичних масових заходів, організованих установами НАПН України та іншими освітніми закладами. Так, у звітному році підготовлено книжкові виставки до: *круглого столу «Внесок Миколи Дмитровича Ярмаченка у розвиток української освіти та педагогічної науки* (до

90-річчя від дня народження)»; *урочистостей* з нагоди вшанування 100-річчя від дня народження В.О. Сухомлинського, що відбулися в Київському університеті імені Бориса Грінченка; *Загальних зборів НАПН України* «Проблеми модернізації змісту освіти в умовах реформування української школи» та ін.

У 2019 р. діяльність ДНПБ здійснюватиметься за зазначеними напрямками, а також передбачатиме розв'язання таких завдань:

- нарощування Науково-педагогічної електронної бібліотеки ДНПБ та бази даних «Національна академія педагогічних наук України»;

- добір, організація та наукове опрацювання фонду рідкісних видань із перспективою визначення його як наукового об'єкта, що становить національне надбання;

- завершення роботи з упорядкування документного фонду сектору комплексного обслуговування (вул. Володимирська, 57);

- розвиток міжнародної співпраці шляхом участі в міжнародних проектах, проведення спільних із зарубіжними закладами культурно-освітніх заходів, участі в роботі професійних міжнародних організацій, налагодження міжнародного книгообміну;

- наповнення та популяризація музейної експозиції, присвяченої історії ДНПБ;

- упровадження в діяльність ДНПБ елементів корпоративного стилю;

- інтенсифікація проведення науково-практичних масових заходів із використанням системи веб-конференції;

- нарощення інформаційного потенціалу веб-порталу ДНПБ через наповнення його англійської версії;

- створення офіційних документів щодо науково-методичного забезпечення освітянських бібліотек, зокрема затвердження Положення про бібліотеку закладу загальної середньої освіти (спільно з МОН України);

- розроблення проекту стратегії перспективного розвитку бібліотек закладів загальної середньої освіти в контексті впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;

- створення та наповнення електронного ресурсу «Бібліотека нової української школи» на веб-порталі ДНПБ;

- упровадження нових форм соціокультурної діяльності з метою залучення нових користувачів (майстер-класи, тренінги тощо);

- популяризація здобутків науково-інформаційної й бібліотечної роботи в ЗМІ тощо.

Отже, з метою забезпечення оперативного та якісного задоволення науково-інформаційних потреб науковців, освітян бібліотека працює над удосконаленням і нарощуванням власних інформаційних ресурсів, створенням умов доступу до світового інформаційного простору шляхом формування нового образу книгозбірні, здатної ефективно забезпечувати сучасні потреби користувачів.

Т Е З И

Секція I

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ І ПЕРШІ ПРОЕКТИ КОНЦЕПЦІЙ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ (1990-1991)

*О. В. СУХОМЛИНСЬКА, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член
НАПН України, головний науковий співробітник сектору сухомлиністики
відділу історії освіти*

Демократичні процеси, що відбувалися в кінці 1980-х років ХХ століття у Радянському Союзі, спровоковані проголошеною керівною партією політикою «гласності» і відкритості, торкнулися багатьох аспектів суспільного життя, і в першу чергу такої важливої його складової як освіта. Реформаційно налаштовані освітяни, журналісти, письменники уже з 1986 року започаткували «педагогіку співробітництва», намагаючись гуманізувати і демократизувати освітні процеси. В своїх міркуваннях вони багато в чому посилалися на ідеї і погляди Василя Сухомлинського.

В 1990 роках посилися відцентрові процеси у раніше монолітному Радянському Союзі, і українські педагоги почали задумуватися про можливість функціонування власної української школи. Вони зосередилися над розробкою основоположних засад її діяльності, як правило, у вигляді концепцій. Прикметно, що в деяких з них віднаходимо посилання на доробок В. Сухомлинського. Так, у авторській концепції «Багатоваріантність», розробленій у 1990 році учителем української мови та літератури (пізніше він став директором) середньої школи № 13 м. Кропивницького (Кіровограда), відповідальним секретарем обласного Товариства української мови імені Т. Г. Шевченка В. І. Каюковим зазначалося: «Вважаю, що одним із творців національної школи був В. О. Сухомлинський. Він підкреслював, що «мова великого українського народу – це зірка першої величини... Духовне життя нашого братства стало б похмурым і сумним, якби ця зірка не те що погасла, а навіть примеркла».

Автор передбачав, що в новій школі діти глибоко вивчатимуть українську історію та літературу, а також "творчість О. Довженка, педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського». Відображені у Концепції і підходи до дітей з особливими потребами. Автор планував створити в школі клуб, де вивчалися б «праці В. О. Сухомлинського, джерела народної педагогіки», відбувалася б індивідуальна робота з підлітками, які викликають тривогу в суспільстві.

В тому ж 1990 році був опублікований і проект Концепції української школи, розроблений львівськими освітянами. В ній, крім інших принципових нововведень, зокрема зазначалося, що на початковому етапі освіти захоплюватись інтеграцією курсів, факультативами не варто. При цьому вони посилалися на В. О. Сухомлинського, який відзначав: «Головне завдання початкових класів – це навчити вчитися, сформувати інструмент, без якого дитина стає невстигаючою, нездібною... Цим інструментом є п'ять умінь:

вміння спостерігати, думати; висловлювати думку про те, що бачу, роблю, думаю, спостерігаю; читати, писати».

У старшій школі розробники вважали за потрібне ввести до навчальних програм предмет «Етика та основи загальнолюдської моралі» як години класного керівника, які проводяться за спеціальною програмою і мають вводитися до розкладу I хоча прізвище Сухомлинського тут не згадується, однак вважаємо, що цей пункт з'явився під впливом ідей педагога про морально-етичне виховання та практики впровадження таких ідей у діяльності керованої ним школи.

У проекті концепції «Педагогіка народознавства» (1990), що була розроблена великим авторським колективом, до якого ввійшли як провідні фахівці з народознавчої проблематики (М. Г. Стельмахович, Є. І. Сявавко), так і вчителі-практики, прізвище Сухомлинського згадується неодноразово, починаючи з теоретичних засад концепції, наприклад, з принципу природовідповідності, який, на думку розробників, був «обгрунтований видатними філософами, психологами й педагогами від Арістотеля до Ушинського та Сухомлинського».

Наступний концептуальний підхід у вихованні - людинознавчий – також аргументується розробниками через ідеї педагога. Цей підхід «не допускає душевної байдужості й черствості, емоційної та естетичної «товстошкірості» (В. О. Сухомлинський), формує в учнів почуття милосердя, уміння сприймати біди інших людей, відгукнутися на чуже горе.

Розробники визначили функцію школи, цієї найважливішої соціальної інституції, яка одна з перших приступає до формування особистості дитини і має це починати з відчуття належності до народу, великої і малої батьківщини, бо школа є, за В. Сухомлинським «колискою народу». «Щоб діти стали народом, – підкреслюється у концепції, – необхідно на кожному кроці залюблювати дітей в отчий край, розвивати й зміцнювати оте сильне й природне почуття «малої» батьківщини, як це робив великий Сухомлинський».

Наступний проект - це **Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної України** (1991) був розроблений директором Науково-дослідного інституту психології УРСР О.В. Киричуком. У ній автор розкриває своє бачення теоретичних засад і підходів до виховання дітей і молоді у майбутній суверенній Україні, спираючись при цьому на ідеї формування духовності, морально-етичних цінностей особистості через спілкування «як умови передачі цінностей, формування ціннісної свідомості, світосприймання, ставлення до людей та до самих себе. Тут ні передачею повідомлень, ні просторовою, ні навіть соціальною взаємодією не можна сформувати систему цінностей особи».

У цьому процесі неабияке місце автор відводить впровадженню у шкільні програми курсу людинознавства як інструмента, серед іншого, пізнання самого себе, наводячи при цьому слова Сухомлинського, що «людина, котра нічого не знає про себе, погрожує великою бідою».

Ці проекти концепцій розроблялися напередодні проголошення незалежності української держави. Як бачимо, освітяни України були націлені ще в межах старого, але вже підточеного моноліту, на кардинальне

реформування загальноосвітньої школи, вихід за радянські канони. При цьому вони спиралися на позитивні, перспективні з їхнього погляду ідеї і підходи. І серед усіх вони найбільшу увагу, як показав аналіз, приділили поглядам Василя Сухомлинського на мету, завдання і зміст діяльності середньої освіти.

АВТОРСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПЕРШОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991–2002)

*Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
головний науковий співробітник відділу історії освіти*

У ході дослідження виявлено й схарактеризовано крізь призму джерелознавства авторські концепції реформування загальної середньої освіти задля здобуття історико-педагогічного знання про ідеї щодо її розвитку в перше десятиріччя незалежної України та представлення текстів відповідних документів у хрестоматії **«Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми концепції, проекти (1991–2017)»**. На основі обґрунтованих критеріїв дібрано авторські колективні й індивідуальні концепції реформування загальної середньої освіти (концепції української школи загального характеру, концепції виховання, концепції навчання предметів), розроблення яких освітяни, науковці, громадськість розпочали ще в умовах формування демократичного виміру освіти, відродження української школи (1987–1990).

До *концепцій загального характеру* належать документи, що охоплюють усі складники (мета, завдання, принципи, зміст навчання та виховання, структура, умови реалізації концепції тощо) освітнього процесу української школи: *колективні* (Концепція національної середньої загальноосвітньої школи – НДІ педагогіки УРСР (С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований), 1990; Концепція середньої загальноосвітньої української національної школи – В. В. Стрілько (голова робочої групи), Д. С. Черидниченко, Г. М. Кирпа, А. М. Погрібний, А. М. Алексюк, І. П. Ющук, 1990; Концепція української національної школи – освітяни Львівщини (І. О. Калинець та ін.), 1990; Концепція української національної школи – освітяни Городенківського району Івано-Франківської області (О. Я. Юрковський та ін.), 1991; Концепція інформатизації освіти – В. Ю. Биков, Я. І. Вовк, М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, Ю. С. Рамський, І. І. Комісаров, М. Л. Смульсон, Ю. І. Мащбиць, В. І. Луговий, О. І. Ляшенко, В. Д. Руденко, А. Г. Олійник, А. Ю. Пилипчук, 1994; концепція «Школа розвитку» – А. В. Фурман, О. І. Калугін, 1994; Концепція креативної освіти у природничо-науковому ліцеї – А. І. Сологуб, 2000) й *індивідуальні* (О. І. Вишневський, 1990; В. І. Каюков, 1990; Р. П. Скульський, 1990; О. В. Киричук, 1994 та ін.) тощо.

Окремо визначено групу авторських *колективних та індивідуальних концепцій виховання школярів* (принципи, методи, форми, засоби тощо) (НДІ психології УРСР: Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної

України – О. В. Киричук (1990), Концепція виховання особистості – І. Д. Бех (1990), Концепція виховання творчої особистості – В. О. Моляко (1990); МОН України, Інститут системних досліджень освіти України: Концепція національного виховання – І. Д. Бех, Т. Б. Буяльська, В. М. Герасименко, Т. Д. Дем'янюк, А. Й. Капська, С. О. Кириленко, С. О. Ладивір, І. В. Мартинюк, С. О. Нікітчина, С. О. Свириденко, З. І. Снісар, Ю. І. Терещенко, П. М. Щербань (1995); Концепція національної системи фізичного виховання – Р. Ф. Ареф'єв, М. Д. Зубалій, В. І. Кубасова, В. В. Столітенко (1994); Концепція сучасного українського виховання – Львівська обласна організація Всеукраїнського педагогічного товариства імені Григорія Ващенка (1996); Концепція національного виховання – Ю. Д. Руденко (науковий керівник), О. Т. Губко, Г. В. Біленька, В. І. Каюков, М. І. Кравчук, М. П. Кононенко, Н. І. Поклад, А. М. Москаленко, Є. І. Сявавко, А. В. Цьось (1996) та ін.).

Виокремлено групу *авторських концепцій навчання предметів*, що відображають теоретичні й методичні аспекти навчання тих чи інших предметів у загальноосвітній школі (Концепція шкільної хімічної освіти – Ю. Г. Шмуклер, 1991; Концепція трудової підготовки учнів – А. В. Вихрущ, М. Гушулей, Г. М. Терещук, Д. О. Тхоржевський, 1992; Концепція шкільної практичної психології – А. М. Фурман, 1992; підходи до Концепції літературної освіти – О. Р. Мазуркевич, 1994; Концепція літературної освіти – Н. Й. Волошина, Є. А. Пасічник, Н. Ф. Скрипченко, П. П. Хропко, 1994; Концепція мовної освіти – О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, В. М. Плахотник, 1994; Концепція вивчення мов національних меншин у загальноосвітніх школах України – лабораторія російської мови та мови етнічних меншин Інституту педагогіки АПН України, 1996; Концепція вивчення українського народознавства в сучасній національній школі – Г. Й. Горинь, Є. І. Сявавко, С. С. Жовнір-Коструба, Н. С. Жовнір-Івасько, О. Д. Жовнір, С. П. Павлюк (керівник), 1997 та ін.).

Аналіз документів засвідчив: інтенсифікацію творчої думки щодо перспективного розвитку загальної середньої освіти в умовах розбудови української державності, творення національної державної освітньої політики; активізацію участі в реформуванні, крім науковців і освітян, представників культури, громадсько-педагогічних діячів із метою створення національної системи освіти; відродження української школи на основі європейських цінностей, передових принципів (національний, гуманістичний, демократичний, диференціації, індивідуалізації), що відповідало суспільним потребам в умовах відмови від радянської ідеології тощо.

Здійснений джерелознавчий аналіз документів сприяє інформаційному забезпеченню дослідження проблеми реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні; комплексному введенню джерел до наукового обігу; осмисленню організаційно-змістових основ реформування загальної середньої освіти; розкриттю маловідомих чи невідомих явищ і процесів, особливостей поступу педагогічної думки розглядуваного періоду.

**ВІТЧИЗНЯНІ ГАЛУЗЕВІ ЧАСОПИСИ 1917-1945 рр.
З ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО:
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

*О. Б. БОНДАРЧУК, завідувач відділу наукової
організації та зберігання фонду*

Дослідження періодики в цілому та педагогічних часописів зокрема становить великий науковий інтерес для дослідників історії освіти, педагогіки і є актуальним завданням сучасної історичної науки, її системного підходу до вивчення минулого та відтворення хроніки тогочасних освітніх процесів. У процесі дослідження *доведено*, що розгляд часописів як об'єкта джерелознавства є важливим чинником у проведенні наукових досліджень, оскільки цей інформаційний ресурс великою мірою відображає розвиток педагогічної думки, її особливості, проблематику тощо. Зазначений проміжок часу охоплює історичні події, що пов'язані із національно-демократичним, духовно-культурним піднесенням українського народу, а також із розвитком національної освіти і педагогіки (1917–1921 рр.), розвитком ідей педоцентризму й трудової школи (1920–1930 рр.), ідеологізації комуністичного виховання (1931–1945 рр.).

Аналіз журналів цього періоду *засвідчив*, що видання сприяли формуванню світоглядних та аксіологічних настанов серед тогочасних педагогів-практиків. *З'ясовано*, що публікації часописів містять відомості про важливі проблеми освітньо-виховного процесу у школі та шляхи їх розв'язання. Таким чином, через статті журналів відбувалася багатоаспектна професійна комунікація педагогів, обмін досвідом між активними вчителями з творчим підходом до своєї фахової діяльності. На сторінках журналів розкриваються теоретичні й методичні засади реформування й модернізації освітньої галузі в Україні та історико-культурні процеси означеного періоду.

Типовим для тогочасної української преси було те, що в ній відобразився єдиний для всієї нації процес кристалізації педагогічної думки, формування основ національної школи. Звернення до ґрунтовного, науково об'єктивного, позбавленого ідеологічних догм, конструктивного вивчення педагогічного досвіду, зокрема регіональних педагогічних часописів, розширить джерельну базу української педагогічної науки, дасть можливість використати їх кращі надбання в розбудові системи національної освіти в Україні.

За матеріалами дослідження до 20-ї річниці від дня заснування Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського готується до друку каталог **«Періодичні видання 1917-1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»**, у якому представлено галузеві часописи, розкрито їх цільове спрямування та змістове наповнення.

Визначено, що перспективним напрямом для подальших досліджень є розвідки, присвячені окремим періодичним виданням з питань освіти для виявлення їх значення як джерела історико-педагогічних досліджень, з

проблематики, що є актуальною на сучасному етапі розвитку національної освіти.

**ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.
ЯК ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСВІТНИЦЬКИХ
ПРОЦЕСІВ ГАЛИЧИНИ (ЖУРНАЛИ «ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ
ВІСНИК» та «УЧИТЕЛЬ»)**

*В. М. ГУЛАК, молодший науковий співробітник відділу
наукової організації та зберігання фонду*

Українські часописи минулого – важливе історичне джерело досліджень суспільно-політичного, економічного і культурного життя народу. *Визначено*, що важливою сторінкою становлення і розвитку преси міста доби австро-угорського панування (1848–1919 рр.) є українські часописи Львова другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Вони відігравали помітну роль у формуванні ідеї українського державотворення та національної свідомості українського населення Східної Галичини. Серед фахових часописів Галичини другої половини ХІХ ст. особливе місце посідають педагогічні видання. Зумовлено це тим, що вчителі становили одну з найактивніших і найбільших груп інтелігенції, яка прагнула об'єднання навколо своїх професійних видань. «Руське товариство педагогічне» вирішило мати в шкільному часописі свій орган і взялося до видання журналу «Учитель». Українській школі потрібен був друкований орган, який би широко висвітлював проблеми національного шкільництва, педагогічний доробок, подавав матеріали про виховання учнівської молоді. *З'ясовано*, що журнал «Учитель» призначався не тільки для народних учителів, але й для учителів середніх шкіл і учительських семінарій і за час своєї діяльності (виходив до 1914 р.) перетворився у найавторитетніший педагогічний журнал Галичини, де широко висвітлювались актуальні проблеми освіти, збереження кращих традицій української школи та культури. Видавці часопису підкреслювали, що чим більше який народ має педагогічної преси, чим вона ліпше, тим і краще стоїть у нього школа та просвіта, тим він могутніший і в більшому добробуті. *Встановлено*, що впродовж усього періоду існування науково-педагогічного журналу значне місце на його сторінках займали науково-педагогічні статті і розвідки з історії, літератури, мови, дидактики, методики і розвитку та становлення української школи. *Доведено*, що журнал «Учитель» — найавторитетніший та найвідоміший часопис з-поміж інших педагогічних фахових видань ХІХ – початку ХХ ст., що зацікавлює широку педагогічну громадськість актуальністю тематики статей, багатоплановістю змісту, численними матеріалами з теорії й практики виховання та викладання.

Питання, пов'язані з особистістю вчителя, його роллю у суспільстві, соціальним і матеріальним становищем, підвищенням кваліфікації були постійно в центрі уваги журналу. Вивчення матеріалів педагогічного часопису «Учитель» дають можливість глибше зрозуміти історію української освіти.

Творче використання передових педагогічних ідей, висвітлених у журналі, сприятиме успішній розбудові сучасної освіти в Україні.

ПЕРСОНАЛІЯ М. М. ЛАНГЕ (1858–1921) ЯК СЕГМЕНТ ДАНИХ ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ БІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Є. Ф. ДЕМИДА, молодший науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків

Микола Миколайович Ланге (1858–1921) – видатний учений, педагог і громадсько-освітній діяч України кінця ХІХ – початку ХХ ст. Понад 30 років свого життя він присвятив Новоросійському (Одеському) університету, де повною мірою розкрилися його викладацький талант, організаційні здібності, а наукові здобутки дістали світове визнання. Працюючи в університеті, Ланге самовіддано займався громадсько-педагогічною діяльністю, турбуючись про розбудову освітнього простору Одещини. Він доклав чимало зусиль на розв'язання проблем початкової, середньої та позашкільної освіти в регіоні, був фундатором і першим директором Вищих жіночих курсів в Одесі.

Ланге залишив значний творчий спадок, до якого зверталось не одне покоління дослідників. Його наукові й реформаторські освітні ідеї є актуальними й нині.

Зважаючи на важливість історико-біографічних розвідок, присвячених Ланге, та необхідність їх науково-інформаційного забезпечення, *проаналізовано* персоналію вченого – сегмент даних в електронній інформаційно-бібліографічній базі «Видатні педагоги України та світу» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, розміщеній на веб-порталі книгозбірні.

Розкрито складові (рубрики) сегмента та *розглянуто* їх наповнення. Структура персоналії складається з таких рубрик: 1 – «Біографія», 2 – «Праці М. М. Ланге», 3 – «Публікації про життя та діяльність М. М. Ланге», 4 – «Повнотекстові документи», 5 – «Фотогалерея», 6 – «Ушанування пам'яті», 7 – «Список використаних джерел».

Констатовано науковість використаних джерел і доцільність обраного (науково-популярного) жанру у викладі життєпису Ланге в першій рубриці. *Окреслено* структуру біобібліографічних списків, розміщених у другій і третій рубриках, а також галузеву, тематичну, видову різноманітність представлених у них творів. *Здійснено* змістовий огляд цих джерел. *З'ясовано* унікальність і цінність для сучасної науки й освіти висвітлених робіт Ланге. *Визначено* коло дослідників, які вивчали творчу спадщину вченого. *Виявлено* недостатнє наповнення рубрики «Повнотекстові документи», що свідчить про необхідність оцифрування праць Ланге з фонду рідкісних видань бібліотеки. *Схарактеризовано* візуальні джерела, презентовані у «Фотогалереї», та матеріали рубрики «Ушанування пам'яті». *Показано*, що вміст цих рубрик цікавий, інформативний і якісно організований.

За результатами дослідження *зроблено висновок*, що наповнення рубрик може бути використано як джерельна база для дослідження життя й наукової спадщини одного з найвидатніших представників в історії вітчизняної науки та освіти кінця ХІХ – початку ХХ ст. Миколи Миколайовича Ланге.

**ВИДАННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
З ОСОБИСТОЇ КОЛЕКЦІЇ М. М. ВОЛОДКЕВИЧА У ФОНДІ
ДНПБ УКРАЇНИ ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО (1860–1924)**

*О. В. ДРОНШКЕВИЧ, науковий співробітник відділу
наукової організації та зберігання фонду*

Особиста книжкова колекція – потужний інформаційний ресурс, що висвітлює коло наукових інтересів її власника, є пам'яткою культури та своєрідним історичним архівом доби, у яку працював учений. У процесі дослідження рідкісних видань іноземними мовами у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського виявлено 346 примірників документів, що містять штампи «Библиотека Н. Н. Володкевича», «Женское Комерч. Училище Л. Н. Володкевич в Киеве», та окремі праці, що належать перу українського педагога та методиста, засновника Жіночого комерційного училища Миколи Миколайовича Володкевича. Здійснено огляд іноземних видань з бібліотеки М. М. Володкевича та Київського жіночого комерційного училища Л. М. Володкевич, визначено їх основні тематичні групи, досліджено історичний контекст формування приватної бібліотеки подружжя Володкевичів.

Проведене дослідження *показало*, що подружжя Володкевичів мало значний вплив на розвиток жіночої професійної освіти у Києві та на українських землях, що входили тоді до складу Російської імперії. Ними було розроблено концепцію навчального закладу, який відповідав тогочасним вимогам з підготовки дівчат до самостійної професійної діяльності та фінансової незалежності.

Тематична структура виявлених видань досить різноманітна і відображає широкий спектр наукових інтересів їхніх власників. Зокрема *з'ясовано*, що М. М. Володкевич та його дружина Л. М. Володкевич цікавилися розвитком зарубіжної педагогічної думки, збирали літературу, присвячену організації шкільних приміщень, освітнього процесу, управлінню навчальними закладами. Велику увагу приділяли новим на той час розробкам з методології викладання навчальних предметів, за допомогою яких можна було зацікавити учнів, сприяти ефективному та якісному засвоєнню ними навчального матеріалу. Можна припустити, що видання з особистої бібліотеки стали основою для авторських розробок М. М. Володкевича під час створення та розвитку Жіночого комерційного училища.

З'ясовано, що зазначені видання становлять важливу джерельну базу для сучасних дослідників з проблем зарубіжної педагогіки, освіти, методології кінця ХІХ – початку ХХ ст. та її використання на українських землях. Подальше дослідження та розкриття змісту видань сприятиме введенню до наукового обігу матеріалів, важливих для вивчення внеску українських педагогів, громадських та культурних діячів у підвищення рівня освіченості різних верств населення та особливостей розвитку жіночої освіти в Україні досліджуваного періоду.

ПРОФЕСІЙНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТЯН У 20-Х РР. ХХ СТ. НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «РОБІТНИК ОСВІТИ» (1924–1925)

*В. М. ІВАЩЕНКО, старший науковий співробітник відділу
наукової організації та зберігання фонду*

У середині 20-х рр. минулого століття стрімко розвиваються видавництва педагогічної періодики, серед яких слід виділити часописи, засновниками яких ставали громадські об'єднання, зокрема, професійні організації освітян. Основною метою їх створення визначено формування й відображення «правильного» усвідомлення й поширення ідеологічних намірів влади в масовій свідомості громадян.

Акцентовано увагу на значенні періодичних видань у процесі формування єдиного освітньо-культурного простору крізь призму політичних та ідеологічних пріоритетів нового суспільного ладу.

З'ясовано, що часопис «Робітник освіти» є одним з найпоказовіших періодичних видань для проведення історіографічних розвідок щодо вивчення значення і ролі профспілкових організацій освітян у здійсненні радянських перетворень. За короткий час існування журналу (1924–1925 рр.) у Харкові вийшло друком десять його номерів. *Досліджено*, що увага його редакції, авторів, кореспондентів, дописувачів була зосереджена на висвітленні недосліджених фактів, відомостей у роботі низових осередків профорганізацій і центральних органів, що розробляли й координували стратегічну політику їх функціонування.

Проаналізовано основні проблеми в діяльності профорганізацій освітян, що знайшли своє відображення в часописі «Робітник освіти», зокрема: організація низових осередків, матеріальний стан вчительства, забезпечення охорони праці та пільг, залучення до політичного життя міських і сільських членів Всеукраїнської спілки робітників освіти.

Визначено основні завдання діяльності профспілкових об'єднань, які викладено на сторінках часопису: проведення ліквідації неписьменності й малописьменності; українізація профспілкового апарату, проблеми масової профспілкової роботи; організаційне оформлення центральних, республіканських, низових центрів й осередків; визначення джерел фінансування, основним з яких стає отримання членських внесків освітян; впровадження адміністративних методів залучення учителів до громадської діяльності.

Досліджуючи можливості використання профорганізаціями освітян нових способів соціального партнерства у сфері трудових відносин (вироблення єдиних норм тарифікації оплати праці освітян, започаткування пенсійного забезпечення), *доведено*, що за окремими фактами, що носять фрагментарний, несистемний характер, простежується зародження системи соціального захисту освітян, яка в майбутньому стане основною темою профспілкових видань.

ТЕМАТИЧНИЙ СПЕКТР ПУБЛІКАЦІЙ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОГЛЯД ДЕЯКИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Н. М. КРОПОЧЕВА, науковий співробітник відділу історії освіти

Бібліографічне групування наукових джерел для наповнення науко-допоміжного бібліографічного покажчика **«Національно-патріотичне виховання в Україні (2014–2018)»** структуровано за вісьмома розділами, у змісті яких висвітлено завдання національно-патріотичного виховання в усіх ланках освіти. У рамках нашої розвідки розглянуто варіативність способів розв’язання проблеми національно-патріотичного виховання в закладах вищої освіти, зміст якого, відображаючи динаміку суспільно-політичних процесів, дає можливість прогнозувати закономірності й тенденції цього розвитку в освітньому середовищі навчальних закладів.

Інформаційний «зріз» означеної проблеми має не лише оглядову фіксацію наявних горизонтальних узагальнень, а й більш суттєву оглядово-аналітичну функцію, що підтверджує необхідність проведення окремих цільових розвідок у сфері розроблення, впровадження освітніх технологій патріотичної спрямованості з урахуванням інтегративної єдності складових національно-патріотичного виховання – громадянсько-патріотичного, військово-патріотичного, духовно-морального виховання.

На основі аспектного аналізу наукових праць з досліджуваної проблеми встановлено, що національно-патріотичне виховання в закладах вищої освіти здійснюється за такими напрямками:

- вплив викладання навчальних дисциплін соціально-гуманітарного і природничого циклу на формування патріотичної свідомості, патріотичних цінностей та переконань студентів;
- етнонаціональне та народознавче підґрунтя системи національно-патріотичного виховання;
- проведення наукових досліджень щодо інформування та поширення результатів застосування інноваційних виховних практик у сфері національно-патріотичного виховання в окремих закладах вищої освіти.

Встановлено, що викладання навчальних дисциплін в означеній ланці освіти спрямовано на вироблення наукової рефлексії, логіки суджень, узагальнень патріотичного змісту, формування системного патріотичного світобачення, діяльній складовій патріотично налаштованої особистості.

Доведено, що зміст національно-патріотичного виховання у закладах вищої освіти полягає в організованому, послідовному навчально-виховному процесі, результативною складовою якого стає формування у майбутніх фахівців національних духовних і моральних цінностей, національно-патріотичної свідомості, оволодіння духовними цінностями, поза якими неможливо зберегти й розбудувати незалежну Україну.

ІННОВАЦІЙНІ КОНЦЕПЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ГУМАНІСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (2014-2016)

*С. В. ЛАПАЄНКО, кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник, вчений секретар бібліотеки,
старший науковий співробітник відділу історії освіти*

Пошуки ефективних шляхів реформування сфери освіти зумовили появу авторських концепцій і проектів моделей закладів освіти XXI століття гуманістичного спрямування, інноваційних як за назвою, так і за змістом: Концепція Школи, дружньої до дитини (автори: І. Д. Бех та ін., 2014 р.), Концепція освіти з безпеки (автори: В. О. Кудін та ін., 2015 р.), Концепція моделі Школи відкритої освіти (автори: В. Ястребова та ін., 2016 р.), Проект інноваційної моделі загальноосвітнього навчального закладу «Школа майбутнього» (автор В. М. Мадзігон, 2016 р.) та ін.

Критеріями Школи, дружньої до дитини, є: безпечність і комфортність шкільного середовища; наявність підтримувального й розвивального середовища; сприяння творчому розвитку, інтелектуальній мобільності учнів; участь у житті школи, громади й ухваленні рішень (наявність органів шкільного самоуправління; діяльність психологічної служби школи щодо забезпечення прав дітей, їхнього психологічного здоров'я; готовність педагогів створювати для учнів цілісне сприятливе інтегроване середовище; ефективність науково-методичного супроводу функціонування школи; системність моніторингу діяльності школи.

Основна теза Концепції освіти з безпеки: "Навчання з безпеки повинно мати найвищий пріоритет, бо безпека – важливий складник життя людини. Втрата освіти з безпеки може призвести до притуплення важливого інстинкту – інстинкту самозбереження, а в масштабах країни – до втрати державності". Мета Концепції освіти з безпеки: впровадження сучасних форм, методів та змісту навчання з безпеки, які відповідають вимогам сучасного суспільства та науки у сфері управління безпекою на основі нового Закону про освіту та принципів запобігання ризикам. В умовах глобалізації світу, наявності вільного руху інвестицій, виробництв та робочої сили, визначаються нові передумови освіти з безпеки – яка має відповідати не тільки національному законодавству, але і міжнародним стандартам освіти з безпеки.

Відповідно до положень Концепції моделі Школи відкритої освіти заклади освіти мають стати підтримувальним, розвивальним і превентивно корегувальним середовищем, оскільки для юних громадян зростає не тільки можливість вибору та автономних дій, а й необхідність прийняття рішень, пов'язаних із стресами, невизначеністю, невпевненістю тощо. Тому доцільно не просто внести якісь уточнення чи поправки, а розробити нову концепцію сучасної школи; важливо правильно спроектувати функції всіх партнерських організацій у освітньому просторі й забезпечити цілеспрямованість і консолідацію їхніх дій.

Відповідно до філософської синергетичної парадигми освіти XXI ст., основними характеристиками відкритої моделі освіти є такі: відкритість освіти;

інтеграція всіх способів освоєння людиною світу; розвиток синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність і взаємозв'язок людини, природи та суспільства; звернення до світоглядних і смислових моделей; вільне користування різними інформаційними системами, які сьогодні відіграють не меншу роль в освіті, ніж безпосередній навчально-виховний процес; особистісна спрямованість процесу навчання; розвиток інформаційної культури; зміна ролі вчителя: перехід до спільних дій у нових ситуаціях відкритого світу, що незворотно змінюється.

В Україні концепції інноваційних моделей закладів освіти ХХІ століття пов'язані, зокрема, з набуттям освіти якісно нового рівня, зумовленого змінами у суспільно-політичному житті, що важливо з огляду на вирішення нагальних завдань розбудови української державності, духовного відродження нації тощо.

ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВЧИТЕЛІВ-ПРАКТИКІВ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ ХХ СТ. У ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДРУЧНИКАХ (НА ПРИКЛАДІ ПІДРУЧНИКА З ІСТОРІЇ О. Я. ЄФІМЕНКО)

*І. О. ОРИЩЕНКО, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
сектору рідкісних видань відділу наукової організації та зберігання фонду*

Упродовж звітного періоду *опрацьовано* джерельний матеріал та критичну літературу з питання розвитку вітчизняного підручникотворення, зокрема вивчення та викладання історії у закладах середньої освіти на українських землях. На основі проведеного дослідження *з'ясовано*, що підручник з історії, створений О. Я. Єфименко, є досить цікавим з точки зору подання матеріалу. Авторка використала як інформативно-методичну базу для посібника історичні та педагогічні погляди Д. І. Багалія та його «Історію Слобідської України». Керуючись власним досвідом викладання у школі, О. Я. Єфименко зазначила, що особливості вікового розвитку дитини, її пам'яті та сприйняття нової інформації потребують іншого підходу до навчання та розробки навчального матеріалу. Зокрема, вона наголошує, що неможливо ліквідувати неписьменність населення, якщо діти не розуміють того, що їм говорять, і тим більше недоцільно надавати мовному питанню політичного забарвлення. Автор наполягає на необхідності врахування під час написання підручника та опрацювання навчального матеріалу політичних особливостей регіону.

Зазначено, що матеріал підручника поділено на розділи, присвячені історії Слобожанщини, Наддніпрянської України, Московської держави, Київської Русі. Причиною саме такого розміщення змістових частин є впевненість О. Я. Єфименко у необхідності розпочинати вивчення предмета з історії рідного для дітей Харківщини краю, потім розглядати досить близьку за суспільно-політичними та економічними ознаками Наддніпрянщину. Ознайомлення з російською історією, на думку автора, дає учням змогу глибше зрозуміти спільні й відмінні риси російської та української державотворчої, ментальної, соціокультурної традиції. Нарешті, винесення у кінець курсу історії Київської Русі автор вважає природним, оскільки дітям складно зрозуміти події, віддалені від них у часі.

У підручнику коротко розглянуто походження назви регіону (Слобожанщина), причини початку переселення людей на Схід, особливості управління, суспільно-економічного устрою та співвідношення повноважень місцевої та імперської адміністрації. У поясненнях причин та наслідків історичних подій і процесів у всіх розділах підручника враховано вікові особливості сприйняття інформації.

Встановлено, що О. Я. Єфименко залишила помітний слід у розвитку українського культурно-просвітницького руху та наукової думки. Не маючи вищої спеціалізованої освіти, вона власними досягненнями здобула звання почесного професора. Як педагог здійснила внесок у підготовку шкільного підручника з української історії, де використала власний підхід до структурування навчального матеріалу і вважала справою першочергової важливості створення підручників, доступних розумінню та сприйняттю дитини.

ТВОРЧА СПАДЩИНА

В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

Т. С. ПАВЛЕНКО, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків

Сьогодні перед бібліотеками стоїть завдання забезпечення відкритого доступу користувачів до різних джерел інформації, зокрема до тих, які інформують про визначних педагогів.

Процеси модернізації, реформи освіти спонукають до переосмислення сучасного освітнього простору та історико-педагогічного досвіду української школи, звернення до творчої біографії та спадщини культурно-освітніх діячів, учених, педагогів України, вивчення основних положень їх просвітницьких, виховних і дидактичних ідей.

Серед визначних особистостей ХХ століття на особливу увагу заслуговує діяльність і творча спадщина В. О. Сухомлинського – видатного українського педагога-гуманіста, публіциста, письменника.

У процесі дослідження *встановлено*, що педагогічна спільнота значну увагу приділяє дослідженню спадщини В. О. Сухомлинського. Різноманітним аспектам педагогічної системи В. О. Сухомлинського присвячено праці багатьох сучасних учених – В. Кременя, М. Антонця, Л. Березівської, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. За кордоном педагогічну спадщину В. Сухомлинського досліджують Х. Франгос (Греція), С. Лашин (Польща), А Кокеріль (Австралія), Ван Ігао, Сяу Су (Китай) та ін.

Фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського *створено* на порталі бібліотеки інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу». Одним із перших сформовано матеріали до ресурсу «Сухомлинський Василь Олександрович». У структурі ресурсу: біографія діяча, бібліографія його праць та матеріалів про нього, окремі повнотекстові твори та інші додаткові матеріали, зокрема фотогалерея, що присвячена педагогу, а також матеріали, що розкривають діяльність установ, які носять його ім'я. Вміщено

інформацію про нагороди, премії, пам'ятники, наукові читання, пов'язані з ім'ям видатної особистості тощо. Основна вимога у підготовці матеріалу – це повнота й достовірність у поданні інформації.

Багато цікавого матеріалу можна знайти на інших сайтах і сторінках, присвячених В. О. Сухомлинському.

З'ясовано, що інтенсивне впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій у бібліотечну практику уможлиблюють більш повне розкриття інформаційних ресурсів бібліотеки про видатного педагога.

Отже, *доведено*, що інтерес дослідників, вчителів до життя й творчості В. О. Сухомлинського зростає, поширюється в Україні й світі. Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» дає можливість ефективно вводити в науковий обіг біографічну інформацію про його життя та діяльність, популяризувати педагогічну спадщину та його внесок в розвиток педагогічної науки через електронні ресурси ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

ІСТОРИКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ УКРАЇНОМОВНОГО ЖУРНАЛУ «НОВИМ ШЛЯХОМ» (1927-1930 рр.)

*Р. І. ПАЛІЙЧУК, завідувач сектору рідкісних видань відділу
наукової організації та зберігання фонду*

У процесі дослідження *проаналізовано* періодичні часописи (1918–1945 рр.), що зберігаються у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Зокрема, *досліджено* україномовний педагогічний журнал «Новим шляхом» органу Центrorаднацмену Наркомосу РСФСР, що видавався північно-кавказькою філією Державного видавництва України в Краснодарі впродовж 1927–1930 рр.

З'ясовано, що публікації часопису містять відомості про важливі проблеми освітньо-виховного процесу в школі та шляхи їх розв'язання.

Проаналізовано джерельну базу дослідження та відображення аспектів питання в науковому доробку фахівців з історії освіти, зокрема (Л. Березівської, С. Бричок, Л. Вайди, С. Лободи, Т. Філімонової).

Встановлено, що тематика журналу охоплює питання методики та практики шкільної освіти, українізації шкіл та культурно-освітніх установ на Кубані в 20-ті рр. ХХ ст., самоосвіти та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Визначено, що характерною рисою журналу «Новим шляхом» є його прикладне спрямування та презентація практико-орієнтованої освітньої методології.

На основі аналізу статей часопису *виявлено*, що дописувачі журналу порушували такі питання, як перспективи освітньої роботи у школах РСФРР українською мовою (І. Костенко), потреба у формуванні єдиних методичних основ викладання українознавства в навчально-виховному процесі (В. Марченко), практичний досвід та проблеми українізації шкіл на Кубані (Т. Іващенко, Ф. Кальницький, М. Лола, А. Павлюк, Ф. Чапала, І. Шаля).

Розгляд публікацій журналу «Новим шляхом» дає змогу *зробити висновок*, що видання сприяло формуванню світоглядних та аксіологічних настанов серед тогочасних педагогів-практиків. Таким чином, через статті журналу «Новим шляхом» відбувалася багатоаспектна професійна комунікація педагогів, обмін досвідом між активними вчителями з творчим підходом до своєї фахової діяльності.

Журнал «Новим шляхом» слугує унікальною джерельною основою для сучасних досліджень з історії вітчизняної педагогіки.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ» У 2018 РОЦІ

*Л. О. ПОНОМАРЕНКО, кандидат наук із соціальних комунікацій,
завідувач відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної
діяльності та міжнародних зв'язків*

У час докорінних змін у всіх сферах життя, коли гостро постає питання створення сучасної моделі освіти з урахуванням національної специфіки та досягнень освіти в Україні та світі, особливої актуальності набуває дослідження життя й творчості видатних педагогів, просвітителів, громадських діячів минулого та сучасності, поширення і збереження їхньої творчої спадщини.

У рамках виконання фундаментального наукового дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017–2019 рр.) актуалізовано питання популяризації здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної та психологічної наук й освіти шляхом консолідації інформації про визначних осіб як вітчизняних, так і зарубіжних, висвітлення їх життя, діяльності, творчої спадщини через інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу».

До інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» *долучено* різноманітні джерела – наукові, публіцистичні, історичні праці, документальні матеріали та інші історико-педагогічні джерела, які становлять основу біографічного дослідження. Зокрема, *узагальнено* матеріали і *сформовано* нові сторінки інформаційно-бібліографічного ресурсу, присвячені М. М. Грінченко (1863–1928), українській письменниці, перекладачу, педагогу й громадській діячці, М. М. Ланге (1858–1921), видатному вченому, основоположнику вітчизняної експериментальної психології, педагогу й громадсько-освітньому діячеві, І. Ф. Тесленку (1908–1994), відомому педагогу, фахівцю з методики викладання математики, першому доктору педагогічних наук в Україні в галузі математики. *Оновлено* та *доповнено* інформацію ресурсу про М. Д. Ярмаченка (1928–2010), українського педагога, доктора педагогічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка-засновника і першого президента Академії педагогічних наук України, Януша Корчака (1878–1942), польського педагога, лікаря, письменника, публіциста, громадського діяча, К. Д. Ушинського (1823–1870), видатного українського і

російського педагога-класика, новатора, реформатора шкільної освіти, основоположника наукової педагогіки й народної школи.

На основі джерел з фондів ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, інформаційних ресурсів компанії EBSCO Publishing та відкритого доступу до мережі Інтернет шляхом використання персоналістично-біографічного методу здійснено змістовий огляд цих джерел та окреслено вагомі внески зазначених діячів у розвиток науки і практики. *Доведено*, що інформаційно-бібліографічний ресурс є важливим джерелом інформації для створення об'єктивно правдивих портретів видатних педагогів, оцінки їхнього внеску у розбудову національного освітньо-виховного процесу, а також сприяє популяризації творчості визначних педагогів як в Україні, так і за її межами, здійсненню подальших наукових розвідок у галузі історії педагогіки.

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО КРИЗЬ ПРИЗМУ ФАХОВИХ ВИДАНЬ (2010-2017)

*Л. І. СТРАЙГОРОДСЬКА, кандидат історичних наук, заступник
директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи,
старший науковий співробітник відділу історії освіти*

Нині, в умовах реформування вітчизняної освіти, найбільшої актуальності набуває творча спадщина В. Сухомлинського як одного із засновників гуманістичної педагогіки в національному та світовому вимірах, що постійно постає предметом аналізу дослідників на сучасному етапі розвитку педагогічної практики.

Метою дослідження є аналіз наукових публікацій фахових видань про життєвий і творчий шлях В.О. Сухомлинського за період 2010-2017 рр. задля висвітлення результатів наукових розвідок щодо провідних тенденцій сухомлиністики на сучасному етапі.

На основі опрацьованої джерельної бази *досліджено* провідні тематичні рубрики сухомлиністики та загальні тенденції досліджень за матеріалами обраних видань та заданою хронологією; здійснено кількісний аналіз статей та визначено коло провідних дослідників спадщини українського педагога; виявлено предметні лакуни у дослідженнях творчості В.О. Сухомлинського. Зокрема, *акцентовано* увагу на таких виданнях: «Порівняльно-педагогічні студії», електронне наукове фахове видання «Народна освіта», збірники наукових праць «Історико-педагогічний альманах», «Педагогічний дискурс» та «Педагогічна освіта: теорія і практика».

Статті в галузевих наукових виданнях є одним із оперативних засобів соціально-інформаційної комунікації між ученими. Тому дослідження потоку публікацій з певної проблематики в авторитетних збірниках наукових праць та наукових часописах передбачає кореляцію із сучасним станом розвитку питання, адже авторами та головною цільовою аудиторією професійних наукових видань є вчені, здобувачі наукових ступенів, студенти.

З огляду на проаналізований масив наукових статей *констатовано*, що сьогодні перспективною проблематикою для дослідників-сухомлинців є вивчення педагогічного доробку українського вченого з точки зору формування інноваційних підходів до змісту, якості та ефективності освіти, організації національного освітнього простору в кореляції з європейськими та світовими культурно-інформаційними процесами. Звернення дослідників до творчих напрацювань В.О. Сухомлинського зумовлено нагальною потребою у формуванні конкурентоспроможної національної системи освіти, вдосконаленні методологічного й дидактичного забезпечення її розвитку й функціонування.

ВІДОБРАЖЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ СПАДЩИНИ

В. СУХОМЛИНСЬКОГО У БІОБІБЛІОГРАФІЧНОМУ ПОКАЖЧИКУ «ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ СУХОМЛИНСЬКИЙ: ДО 100-РІЧЧЯ

Л. В. СУХОМЛИНСЬКА, науковий співробітник відділу історії освіти

100-річчя від дня народження Василя Олександровича Сухомлинського стало тією подією, яку 39-та сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО включила у Календар пам'ятних дат, що відзначаються у 2018 р. на рівні ЮНЕСКО.

Спадщина кожного вченого має свою долю. І лише небагатьом випадає залишитись у «вічності». Творчий доробок Василя Сухомлинського належить саме до таких. Він не тільки увійшов окремим «розділом» в історію педагогіки, а й не втратив своєї актуальності й сьогодні. А художня спадщина педагога, безсумнівно, увійде до скарбниці світової педагогічної думки.

У Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О.Сухомлинського активно впроваджується план заходів присвячених відзначенню 100-річчя педагога. І серед них у рамках виконання НДР у 2018 р. видано біобібліографічний покажчик «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження». У ньому *проаналізовано, доповнено й систематизовано* записи публікацій, окремих видань, присвячених вивченню науково-практичної діяльності та педагогічних ідей ученого за період 1945–2017 рр. з метою популяризації його творчості як в Україні, так і за її межами, *визначено* коло дослідників спадщини вченого, *виокремлено* напрями і зміст творчого використання ідей і доробку, *виявлено* недостатньо вивчені питання у дослідженнях творчого шляху видатного педагога. Інформаційний масив бібліографічних матеріалів *висвітлено* у двох розділах. Розділ I – «Твори В. Сухомлинського» містить бібліографічні описи праць педагога та рецензії, відгуки на його твори й складається з підрозділів «Педагогічні твори», «Художні твори (вірші, казки, оповідання)» та «Епістолярії».

За звітній період для розділу «Художні твори» біобібліографічного покажчика (позиції 1264-1624) *досліджено та проаналізовано* літературу для дітей Василя Сухомлинського в дитячих журналах, педагогічній пресі, окремих виданнях за період з 1936 по 2017 рік українською та іноземними мовами. *Наголошено* на її особливостях та відображено поетапне зростання інтересу до

художньої спадщини педагога, зокрема йдеться про збільшення випуску різними видавництвами збірників його оповідань і казок, включення окремих мініатюр до підручників і посібників для дітей.

На особливу увагу заслуговують матеріали, розміщені у розділі II біобібліографії, де вміщено матеріали щодо вивчення діяльності та творчого використання спадщини В. Сухомлинського. Другий параграф цього розділу «Творче використання ідей і доробку педагога», містить багато відомостей про широке впровадження художньо-етичних напрацювань павлиського вчителя в роботу закладів дошкільної освіти України та початкових класів загальноосвітньої школи. Біобібліографічний показник свідчить, що протягом 1995-2017 рр. кількість інформаційних матеріалів про впровадження художньої спадщини педагога в різних закладах освіти невинно зростає.

Аналіз джерел ґрунтується на хронологічному та країнознавчому принципах, що дало можливість визначити першість України в публікаціях творів Сухомлинського для дітей та показати поширення цих текстів у різних країнах світу. У дослідженні здійснено аналіз публікацій та виявлено необхідність подальшого дослідження цієї теми.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ (2016–2018)

*С. В. ТАРНАВСЬКА, кандидат історичних наук,
завідувач відділу історії освіти*

У сучасних умовах суспільно-політичної нестабільності, боротьби українського народу за збереження територіальної цілісності та державного суверенітету особливої актуальності набувають питання національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, зміцнення патріотичних позицій суспільства, консолідації громадськості для захисту національних прав та свобод.

Фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в рамках реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. (2016) здійснюється підготовка науково-допоміжного бібліографічного показника «Національно-патріотичне виховання в Україні» (у межах наукового дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях», 2017–2019). До видання увійшли бібліографічні відомості про матеріали, які висвітлюють процес національно-патріотичного виховання в усіх ланках освіти, ідеї та погляди видатних українських педагогів щодо формування національних цінностей та патріотичної свідомості особистості, проблеми добродійної та волонтерської діяльності в умовах суспільних трансформацій. Хронологічні рамки показника обмежено 2014–2018 рр.

Важливим джерелом інформації з проблем національно-патріотичного виховання є періодичні видання, які швидко реагують на суспільно-політичні зміни, сучасні наукові й освітні тенденції, оперативно відображають теоретичні

та практичні аспекти досліджуваного питання. У процесі виконання науково-дослідної роботи *відібрано та проаналізовано* низку матеріалів періодичних видань за 2016–2018 рр., зокрема часописів «Дошкільне виховання», «Початкова школа», «Позашкілля», «Виховна робота в школі», «Рідна школа», «Профтехосвіта», «Вища освіта України», «Молодь і ринок», «Таврійський вісник освіти», «Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України» та ін. *Аргументовано*, що національно-патріотичне виховання має міждисциплінарний характер, його завдання реалізуються під час викладання різних предметів, проведення позакласної та позашкільної роботи. *З'ясовано*, що значна увага надається дослідженню ідей національно-патріотичного виховання у творчій спадщині видатних українських педагогів, культурних та політичних діячів, зокрема В. Сухомлинського, Г. Ващенко, О. Захаренка, Б. Грінченка, І. Огієнка, І. Франка, Т. Шевченка, М. Грушевського та ін. *Простежено* звернення дослідників до вивчення історичного досвіду державотворення, народної культури, традицій. *Встановлено* актуалізацію проблем військово-патріотичного виховання молоді.

Доведено, що на сторінках періодичних видань висвітлено різнопланові аспекти національно-патріотичного виховання в Україні. Періодика відіграє значну роль у формуванні джерельної бази дослідження завдяки своїй оперативності й інформативності, науковій та практичній значимості.

Секція II

«Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища»

ОРГАНІЗАЦІЙНІ І НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОН УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ

Т. В. ДОБКО, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності освітянських бібліотек

Упродовж 2018 р. наукова, науково-методична діяльність науковців відділів Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського здійснювалася відповідно до завдань основного етапу НДР «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища».

Під час дослідження *проаналізовано* ефективність науково-методичної діяльності ДНПБ, *узагальнено* результати науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек за період 2000–2018 рр., *вивчено* сучасний стан і тенденції розвитку бібліотек закладів освіти, організації роботи шкільних бібліотек. Велика увага надавалася удосконаленню довідково-пошукового апарату, організації традиційних та електронних каталогів, зокрема, *розглянуто* організаційні питання переведення бібліотек закладів

загальної середньої та професійно-технічної освіти на УДК, *розроблено рекомендації* для роботи з фондами і каталогами тощо.

Досліджено основні тенденції та актуальні проблеми соціокультурної діяльності освітянських бібліотек, їхню роль у вихованні та самоосвіті молоді, сутність, цілі та зміст соціокультурної діяльності освітянських бібліотек у системі соціокультурних комунікацій, *узагальнено та описано* форми, методи традиційних та інноваційних форм соціокультурної роботи освітянських книгозбірень.

Вивчено питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у шкільних бібліотеках, зокрема програмного забезпечення для управління бібліографічної інформацією та окремих веб-додатків, служб та інструментів. *Розглянуто* питання бібліометричного моніторингу вітчизняної педагогічної науки як джерельної бази для експертного оцінювання та прогнозування наукових досліджень, актуалізації метрик і показників для підготовки оглядово-аналітичних матеріалів щодо представлення української педагогічної науки в наукометричних системах

За звітний період підготовлено, опубліковано, розповсюджено й упроваджено методичні рекомендації «Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти» – перше в Україні видання, що комплексно висвітлює це питання (4 авт. арк.), довідкове видання «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі» (3,5 авт. арк.), підготовлено частину рукопису практичного посібника «Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи», а також статті: у зарубіжних виданнях – 6, у фахових наукових виданнях – 11, у наукових – 20.

Здійснювався постійний моніторинг упровадження результатів поточної НДР на основі аналізу статистичних даних (показників лічильників) щодо завантаження підготовлених науковцями видань з НЕБ НАПН і порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Виконавцями НДР організовано і проведено 14 заходів, у тому числі 1 Всеукраїнська конференція, 1 Всеукраїнський семінар, 1 науково-методичний семінар, 2 науково-практичних семінару, Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек, 2 Всеукраїнських вебінару та інші, в яких взяли участь 2658 бібліотечних фахівців.

Науковці брали активну участь у всеукраїнських і регіональних наукових і науково-практичних заходах (конференціях, семінарах тощо), зокрема організованих ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Загалом вони взяли участь у **40** наукових і науково-практичних заходах, де виголосили **99** доповідей. Інформація про заходи розміщено на порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

З метою реалізації основних завдань Концепції «Нова українська школа» 22 вересня 2018 р. в рамках 25-го Міжнародного Форуму видавців у Львові та IX Львівського міжнародного бібліотечного форуму організовано панельну дискусію «Бібліотека Нової української школи: реалії та перспективи». Низку

заходів проведено на відзначення у 2018 р. 100-річчя від дня народження видатного українського педагога Василя Сухомлинського.

Упровадження в практику роботи освітянських бібліотек результатів науково-дослідної роботи сприятиме модернізації діяльності освітянських бібліотек різних видів, покращенню якості бібліотечно-інформаційних послуг, поглибленню знань бібліотечних працівників щодо сучасних підходів до організації бібліотечної роботи, підвищенню їхньої професійної кваліфікації, а також матиме вплив на інтенсифікацію науково-дослідної діяльності, навчально-виховного процесу в освітянській сфері України.

Актуальними завданнями на перспективу є подальший моніторинг розвитку ресурсного й творчого потенціалу освітянських бібліотек, безперервна бібліотечна освіта, науковий аналіз бібліометричних і фактичних показників діяльності установи, проектно-програмна діяльність, пошук оптимальних методичних і методологічних рішень, що сприятимуть інноваційному розвитку освітянських бібліотек, широке впровадження результатів наукових досліджень, кращих здобутків у практику діяльності освітянських бібліотек.

КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Л. М. БОНДАР, завідувач сектору наукового комплектування
фонду відділу комплектування та наукового опрацювання документів*

Кардинальні зміни, що відбуваються у всіх сферах життя нашого суспільства, зокрема в розвитку й становленні національної школи, нові орієнтири в змісті освіти потребують перегляду й оновлення багатьох аспектів діяльності шкільних бібліотек. Суспільство робить запит на гармонійно розвинену, високоосвічену й соціально активну особистість, що є носієм кращих надбань вітчизняної та світової культури і здатна до саморозвитку й самовиховання. У „Концепції Нової української школи” зазначено, що випускник нової школи має бути цілісною особистістю, патріотом з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, інноватором, здатним змінювати навколишній світ та конкурувати на ринку праці.

У процесі дослідження *визначено й обґрунтовано* засади комплектування шкільної бібліотеки, а саме: фонд має бути укомплектований офіційними виданнями України з питань освіти, соціального захисту, що сприятиме формуванню в учнів світоглядних переконань та свідомого ставлення до своїх обов'язків людини і громадянина; книжками про рідний край, звичаї й традиції українців; літературою, в якій висвітлюється шанобливе ставлення до родини та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй; виданнями, призначеними для позанавчального використання з метою поглибленого оволодіння навчальним матеріалом.

Доведено, що важливо мати у фонді документи про різні професії, що допоможуть професійному самовизначенню здобувачів освіти. *З'ясовано*, що шкільна бібліотека має бути укомплектована документами, які сприяють вихованню в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших

громадян як найвищої соціальної цінності, формуванню засад здорового способу життя.

Встановлено, що критерієм відбору видань до фонду за змістовим наповненням має бути їх цінність, визначена за такими параметрами:

– актуальність – книга є важливою, злободенною, значимою для сучасних умов;

– новизна – документ містить інформацію, що з'явилася вперше;

– достовірність – інформація, представлена в документі, є обґрунтованою та беззаперечною;

– інформаційна безпека – книга не повинна пропагувати насилля, національну нетерпимість до інших народів, закликати до війни, агресії, тероризму.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Н. В. ВАРАКСІНА, завідувач відділу науково-технічного забезпечення
та впровадження комп'ютерних технологій*

Протягом звітнього періоду *досліджено* перспективні напрями інноваційного розвитку освітянських бібліотек, зокрема використання безкоштовного програмного забезпечення у роботі фахівців шкільних бібліотек для формування списків використаних джерел та продуктів компанії Google.

Проаналізовано окремі системи управління бібліографічною інформацією (бібліографічних менеджерів), *представлено* огляд найбільш популярних програм, таких, як EndNote, JabRef, Zotero, Mendeley, Citavi. *Зазначено*, що багато з них використовують хмарні технології, забезпечують спільну роботу над проектами та мають функцію синхронізації, що дає можливість працювати на кількох незалежних пристроях. Проте необхідно враховувати, що більшість з них є платними або платним є їхній розширений функціонал.

Проаналізовано низку безкоштовних продуктів компанії Google, які вона пропонує користувачам. *З'ясовано*, що ця компанія як автор багатьох наукових, освітніх і культурних проектів пропонує, крім веб-пошуку, окремі веб-додатки, служби та інструменти, зокрема такі, як Google Пошта (Gmail), Google Диск (Google Drive), Google Фото (Google Photos), Документи, таблиці, презентації (Google Docs), Google Мапи (Google Maps), Google+, YouTube, Blogger тощо. Користувачеві необхідно мати браузер, в якому вони працюють, та підключення до Інтернету, що дає можливість використовувати дані в будь-якій точці планети і не бути прив'язаним до одного комп'ютера. *Зазначено*, що головна перевага служб Google полягає в тому, що всі вони об'єднані та використовують один обліковий запис (акаунт Google). Так, потрібно тільки один раз зареєструватися і можна користуватися персоналізованим веб-пошуком, електронною поштою, хмарним сховищем, соціальною мережею та інші. Разом з тим, деякі із сервісів потребують встановлення додаткових програм, наприклад програвача Flash-графіки або клієнта для миттєвих повідомлень. Крім того, для

комфортної роботи необхідним є високошвидкісне підключення (від 512 КБ/с для Google Video, від 256 КБ/с для Google Earth).

Обґрунтовано доцільність використання зазначених програмних систем у роботі фахівців шкільних бібліотек.

МЕТОДИ І ФОРМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

С. М. ГЛАЗУНОВА, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків

Сучасні суспільно-політичні, культурні та технологічні трансформації, що відбуваються сьогодні в Україні, визначають тенденції розвитку та нові орієнтири в побудові роботи бібліотек, зокрема освітнянських. Особливо важливого значення сьогодні набуває соціокультурна діяльність освітнянських бібліотек в системі соціокультурних комунікацій.

З метою оптимізації роботи освітнянських бібліотек в Україні *вивчено* досвід соціокультурної роботи українських і зарубіжних бібліотек – традиційних та новаторських методів і форм роботи відповідно до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Вивчено, узагальнено та описано у методичних рекомендаціях «Освітнянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій» понад 30 традиційних та новаторських форм і методів соціокультурної роботи, серед яких книжкові виставки, PR-діяльність, презентації, конференції, музей бібліотеки тощо. Наведено три алгоритми організації соціокультурної роботи освітніх книгозбірень, зокрема: алгоритм організації книжкової виставки, алгоритм організації обговорення книжки та алгоритм організації читацької конференції.

Досліджено культурно-інформаційну функцію освітнянських бібліотек, яка полягає у сприянні вдосконаленню інтелектуального, матеріального та естетично-духовного стану суспільства шляхом доведення до різних користувачів наукових знань, фактів, естетичних і морально-етичних цінностей, акумульованих у бібліотечних документних зібраннях на різних носіях, організації виставках, під час творчих зустрічей із письменниками, митцями, політиками.

Розроблені методичні рекомендації дають можливість сформувати підґрунтя для подальшого вдосконалення послуг, що надаються сучасними освітнянськими бібліотеками, а також сприяють їх розвитку в сучасній системі соціокультурних комунікацій.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОВІДНИХ БІБЛІОТЕК ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

О. Л. ГОНЧАРЕНКО, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітнянських бібліотек

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головний координаційний науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України у 2005 р. розпочала роботу з підготовки Зведеного плану інформаційно-видавничої діяльності та основних заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі. У 2014 р. видання змінило назву - «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі» (далі - Довідник). Головною метою видання є *узагальнення та розповсюдження* в мережі освітянських бібліотек інформації про їхню науково-інформаційну й видавничу діяльність та заходи з підвищення професійного рівня бібліотекарів.

При підготовці Довідника методом наукового аналізу та систематизації *упорядковано* інформацію провідних освітянських бібліотек щодо створення наукових та науково-методичних матеріалів, вторинних інформаційних ресурсів, а також щодо науково-практичних заходів міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів, які бібліотеки організовують з метою сприяння інноваційному розвитку системи національної освіти й підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників. Відповідно до затвердженої структури інформацію про науково-інформаційну й видавничу діяльність провідних освітянських бібліотек *включено* до розділів: «Наукові та науково-методичні матеріали підготовлені освітянськими бібліотеками України» (77 позицій), «Вторинні інформаційні ресурси мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України» (819 позицій), «Електронні ресурси» (107 позицій). Розділ «Заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі» містить 229 позицій. Загальна кількість позицій у Довіднику – 1284. У 2018 р. *ініційовано* створення у Довіднику окремого розділу – «Науково-інформаційна й видавнича діяльність та основні заходи, спрямованні на відзначення 100-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського» (51 позиція).

Довідник розміщено на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в розділі «Бібліотечному фахівцю» та в Електронній бібліотеці НАПН України. Аналіз статистичних даних веб-порталу ДНПБ (2018 рік – 90 завантажень) та Електронної бібліотеки НАПН України (2018 рік – 476 завантажень) *продемонстрував* значне збільшення користувачів, які його завантажували.

З метою активізації участі освітянських бібліотек у підготовці Довідника *проаналізовано* видання останніх семи років (2012 – 2018 р.р.). *З'ясовано*, що кількість книгозбірень, які подають інформацію до Довідника, щорічно зростає. Найактивнішими учасниками є бібліотеки ВНЗ - 54% загальної кількості респондентів (2012 рік - 73%), бібліотеки обласних ІППО - 29 % (2012 рік - 20%). У 2018 р. активізувалися бібліотеки установ НАПН України - 8% загальної кількості респондентів. *Встановлено*, що сьогодні провідні освітянські бібліотеки при підготовці методичної продукції віддають перевагу створенню методичних рекомендацій, практичних, методичних та інформаційно-методичних посібників. Бібліотеки також готують монографії,

збірники наукових праць, матеріали конференцій. *Підтверджено*, що більшість видавничої продукції становлять вторинні інформаційні ресурси - 81% загальної кількості видань. Фахівці книгозбірень готують науково-допоміжні, бібліографічні та рекомендовані бібліографічні показники, бюлетені, каталоги виставок, бібліографічні списки та огляди, реферативну інформацію, аналітичні матеріали та інформаційно-аналітичні огляди, які укладаються переважно на основі бібліотечних фондів окремих книгозбірень, розкриваючи їх потенціал. Підтверджено, що *простежується* збільшення кількості онлайн-заходів: вебінарів, онлайн-семінарів, веб-конференцій, онлайн-курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Щорічна підготовка видання розширює можливості щодо якісного бібліотечно-інформаційного забезпечення фахівців освітянської галузі, дає можливість більш широкому загалу бібліотечної спільноти ознайомитись з найкращим досвідом своїх колег, підвищити свій рівень кваліфікації.

Провідним освітянським бібліотекам *рекомендовано* звернути увагу на обов'язкове представлення на власних сайтах електронних версій видань, які включено до Довідника, та передачу друкованої продукції до фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

БІБЛІОГРАФІЧНА БАЗА ДАНИХ ЯК ПОКАЗНИК ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ НАУКОВЦЯ

*Н. Д. ГРУДІНІНА, науковий співробітник відділу комплектування
та наукового опрацювання документів*

Однією з важливих характеристик якості наукової публікації є її бібліографічна база даних – бібліографічні посилання та прикнижкові й пристатейні списки. Завдання бібліографічного апарату видання – ознайомити читача з джерелами цитат і запозичень і дати йому можливість знайти документи, згадані в тексті, проінформувати про літературну базу написаного, допомогти у виборі літератури за темою дослідження, повідомити про публікації на аналогічні теми, дати можливість автору стиснути виклад, пославшись на дослідження, де висвітлюванні ним питання розглянуто повніше, докладніше або з іншого погляду.

Для оцінювання результативності наукової діяльності важливе місце відводиться наукометрії, що вивчає когнітивні комунікації в науці за частотою посилань і цитувань наукових публікацій та їхніх авторів. *З'ясовано*, що у всьому світі до списку використаних джерел висувають високі вимоги, оскільки бібліографічні відомості в документах мають наукометричне значення. Актуальність і важливість окремої публікації не можуть бути визначені без урахування кількісної динаміки бібліографічних посилань на неї в подальших наукових дослідженнях.

Доведено, що під час складання списків літератури для наукометричних баз даних (БД) слід мати на увазі, що чим більше ці посилання відповідатимуть вимогам чинних стандартів до списків використаних джерел, тим легше їх сприйматиме система. Чим ретельніше автори поставляться до наданої ними

інформації, тим точнішими будуть статистичні та аналітичні дані про них у системі, а отже – у рейтингах (у SCOPUS тощо). Правильне зазначення використаних джерел у списках літератури є запорукою того, що цитовану публікацію буде враховано під час оцінювання наукової діяльності її авторів, діяльності організації, країни .

Доведено, що прикнижкові й пристатейні списки були б ще ефективнішими, якби їх складала на більш якісному рівні. Уніфікована інформація про те, „як на нас посилалися” значно спрощує процес комунікації та включення конкретної публікації до наукометричних БД. Узагальнення результатів дослідження дає підстави для формулювання певних *висновків*, зокрема про те, що стаття з представницьким списком літератури демонструє професійний світогляд і якісний рівень досліджень її авторів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки бібліографічного апарату, адже бібліографічна база даних наукової праці є підсумком вивчення проблеми і передумовою подальших наукометричних досліджень та показником публікаційної активності науковця.

АВТОРИТЕТНІ ФАЙЛИ ПРЕДМЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ: ВІДОБРАЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Н. Є. ЗОРИНА, науковий співробітник

відділу комплектування та наукового опрацювання документів

Важливим чинником забезпечення якості електронного каталогу (ЕК) і невід’ємною складовою частиною роботи з його організації є формування авторитетних файлів (АФ), застосування авторитетного/нормативного контролю (АК), що виконує функцію організації та підтримки усталених форм заголовків і є ефективним інструментом уніфікації. Упровадження й застосування АК дає змогу розв’язати низку завдань, зокрема, забезпечення якості опрацювання документів в ЕК, уніфікування введення інформації, здійснення релевантного пошуку в ЕК і базах даних тощо.

Досліджено питання створення, застосування й редагування Авторитетного файлу „Предметні заголовки” (АФ „ПЗ”) з питань освіти, педагогіки та психології в ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

З’ясовано, що оскільки сфера освіти в Україні перебуває в стані реформування й зазнає істотних змін, освітня термінологія також змінюється. Сучасна наукова бібліотека має професійно реагувати на зміни, що відбуваються в освіті й науці, та вносити відповідні корективи в понятійний апарат електронних каталогів і баз даних. *Обґрунтовано* потребу внесення змін до Авторитетного файлу „Предметні заголовки”, а саме – формування нових авторитетних записів і редагування раніше створених відповідно до змін в освітній термінології, передбачених Законами України „Про освіту”, „Про наукову і науково-технічну діяльність” тощо.

Сформовано словник термінів (список термінів з визначеннями) – нових і тих, що підлягають редагуванню в авторитетному файлі. *Розглянуто*

особливості формування й редагування Авторитетного файлу „Предметні заголовки”.

За результатами дослідження зроблено висновок, що робота з формування й редагування авторитетних файлів є важливою, перспективною та потребує продовження. Упровадження змін у термінології та застосування нових термінів в АФ „ПЗ” допоможе каталогізаторам у процесі предметизування документів, у формулюванні предметних рубрик із застосуванням сучасної наукової термінології, а користувачам при здійсненні тематичного пошуку в ЕК дасть змогу ознайомлюватися з прийнятими в науці й практиці науковими термінами та опанувати їх.

АВТОРИТЕТНИЙ ФАЙЛ „КОЛЕКТИВНІ АВТОРИ” ЯК ЗАСІБ ІДЕНТИФІКАЦІЇ І РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ НАУКОВОЇ УСТАНОВИ ТА МІЖБІБЛІОТЕЧНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

С. Г. КОВАЛЕНКО, науковий співробітник

відділу комплектування та наукового опрацювання документів

У процесі інтегрування інформаційних ресурсів різних бібліотек виникає проблема їх уніфікування. Особливо важливого значення набуває уніфікація в умовах корпоративної співпраці бібліотек для забезпечення максимальної точності, конкретності й чіткості в процесі створення бібліографічних записів і релевантному пошуку документів в електронному каталозі (ЕК) як у межах однієї бібліотеки, так і в об'єднаних інформаційно-бібліотечних ресурсах. Тому формування й ведення авторитетних файлів та авторитетний контроль є невід'ємною складовою роботи з організації ЕК, важливим засобом забезпечення його якості та удосконалення інформаційно-пошукової системи бібліотеки. У сучасних умовах завдання авторитетного контролю передбачає створення авторитетних/нормативних файлів та інтегрування їх в єдину базу нормативних даних як у межах одного ЕК, так і для об'єднаних галузевих національних і міжнародних авторитетних файлів.

У процесі дослідження *обґрунтовано* створення системи авторитетного контролю з одночасним створенням авторитетного файлу „Коллективні автори” (АФ „КА”). *Розкрито* його значення для організації ЕК і забезпечення його якості, особливо в умовах кооперування діяльності освітянських бібліотек для формування єдиного інформаційного простору. *Доведено* потребу в застосуванні АФ „КА” в умовах міжбібліотечної взаємодії, що сприятиме уніфікації у створенні бібліографічних записів для забезпечення максимальної точності в процесі опрацювання документів.

Визначено, що застосування офіційної назви установи є ефективним засобом ідентифікування, репрезентації й точнішого аналізу наукової діяльності як окремих авторів (характеризує їхню публікаційну активність), так і установи, яку вони представляють. *Встановлено*, що для адекватної самопрезентації наукової установи в спеціалізованих системах і базах даних під час створення індивідуальних профілів науковців та в супровідній інформації до публікацій результатів досліджень у наукових журналах і репозитаріях,

доповідях конференцій тощо потрібно зазначати офіційну назву установи. *Констатовано*, що правильне зазначення належності автора до певної установи забезпечує правильне ідентифікування, сприяє точнішим наукометричним розрахункам результатів наукової діяльності, може слугувати для демонстрації академічних досягнень у швидкий та ефективний спосіб, а також сприяє коректному відображенню інформації в наукометричних базах даних, що впливає на пошук і визначення цитованості публікацій.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ДЕСЯТКОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ В ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ

*І. Г. ЛОБАНОВСЬКА, завідувач відділу комплектування та
наукового опрацювання документів*

22 березня 2017 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 177 „Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації”, а 26 червня 2017 р. МОН України видало наказ № 929 „Про впровадження УДК в практику роботи бібліотек”. Згідно з ним ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – головному науково-методичному й координаційному центру мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України доручено забезпечити науково-методичний супровід переходу на УДК освітянських бібліотек.

Упровадження УДК у бібліотеках закладів освіти є однією з умов модернізації їхньої діяльності, зокрема реалізації Концепції Нової української школи. У процесі дослідження з’ясовано, що освітянські бібліотеки всіх рівнів переважно застосовували Бібліотечно-бібліографічну класифікацію (ББК) і впровадження УДК відбувається з певними труднощами. Для їх подолання *охарактеризовано* різні способи переведення бібліотек на УДК, *надано рекомендації* з пересистематизування фондів і каталогів, *розкрито особливості* роботи з ними залежно від обраної методики, *визначено підходи* до наукової організації праці бібліотекарів із застосуванням типових і комплексних норм часу на бібліотечні процеси, *представлено* орієнтовний план упровадження УДК, *розроблено* орієнтовний макет систематичного каталогу для бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти.

За результатами роботи *підготовлено* методичні рекомендації „**Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти**”, в яких *автором уперше* у вітчизняній практиці комплексно висвітлено зазначене питання. Рекомендації опубліковано в часописі „Шкільна бібліотека плюс” (№ 15–16, 2018), їх отримали понад 300 передплатників. Крім того, з часу опублікування їх завантажено з ЕБ НАПН України і порталу бібліотеки **170 і 420** разів відповідно.

Зважаючи на важливість роботи, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського передбачено й здійснено низку заходів. Окремі положення й результати наукового дослідження *апробовано* й *упроваджено* на **5** науково-практичних

конференціях, **12** науково-практичних і методичних семінарах, **2** вебінарах, **2** круглих столах, курсах підвищення кваліфікації та методичних нарадах працівників освітянських бібліотек у різних містах України, зокрема в Києві, Житомирі, Полтаві, Чернігові, Миколаєві, Львові, Переяславі-Хмельницькому, Білій Церкві, Боярці. За запитами працівників освітянських бібліотек усіх рівнів, методистів по роботі зі шкільними бібліотеками здійснюється консультування в режимі „запитання–відповідь” телефоном, електронною поштою та на сторінці „Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні” у Facebook.

Визначено, що зусилля фахівців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і в подальшому будуть спрямовані на науково-методичний супровід упровадження УДК в практику роботи освітянських бібліотек, оскільки забезпечення дотримання єдиних підходів і підвищення кваліфікації бібліотечних працівників сприятимуть якісному виконанню запланованих робіт з найменшими витратами часу, фінансових і матеріальних ресурсів.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНЯ

О. Є. МАТВІЙЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент, молодший науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек

Інформація охоплює дедалі більше галузей і стає однією з головних людських цінностей та основним ресурсом майбутнього. Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі спонукає учнів, оточених щодня інформацією з різних медіаджерел, до опанування знань про види інформації, розуміння, як здійснювати пошук, аналіз, синтез, узагальнення інформації та навичок застосування результатів пошуку у навчальній діяльності. Отже, щоденним викликом для тих, хто хоче успішно навчатись, постає питання володіння інформаційною культурою. Це прописується і у формулі Нової української школи, де однією із ключових компетентностей є інформаційно-цифрова компетентність, що передбачає впевнене і водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку та обміну інформацією на уроці й вдома.

Доведено, що роль у формуванні в користувачів знань, умінь та навичок використання сучасних інформаційних ресурсів належить, перш за все, бібліотекарям, метою діяльності яких і є забезпечення інформаційних потреб користувачів, організація та управління ресурсами знань, інформаційно-бібліотечна підтримка навчально-виховного процесу.

У дослідженні інформаційної культури *акцентовано* увагу на сутності, змісті та структурі цього поняття, висвітлено особливості інформаційно-освітнього середовища бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу. *З'ясовано*, що у науковій та практичній літературі для розкриття досвіду

формування інформаційної культури учнів бібліотекарі досить часто використовують тотожні терміни, які є складовими інформаційної культури: «бібліотечно-бібліографічна культура», «бібліотечно-бібліографічна грамотність», «бібліотечний урок», «бібліотечно-бібліографічні знання», «бібліотечно-бібліографічна підготовка», «популяризація бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань», «бібліотечно-бібліографічна орієнтація», «культура читання», «виховання культури читання», «читацька грамотність», «культура, знання, грамотність», «навчання користувачів (інформації)», «інформаційна грамотність», «комп'ютерна грамотність», «технологічна грамотність», «комп'ютерна компетентність», «інформаційна компетентність», «інформаційний світогляд», «медіаграмотність», «медіаосвіта», «медіакомпетентність», «медіакультура», «кіберкультура», «академічна доброчесність», «авторське право» тощо .

Зазначено, що формування інформаційної культури учнів – процес тривалий і безперервний, відбувається не лише під час навчання у школі, але триває все життя.

Запропоновано бібліотечним працівникам при формуванні інформаційної культури користувачів зосередити увагу на популяризації книги, читання, бібліотек та їх ресурсів. З цією метою доцільно систематично проводити з учнями бібліотечно-бібліографічну роботу: бесіди, екскурсії у бібліотеки, бібліотечні уроки, індивідуальні консультації та масові заходи, оформлювати інформаційні куточки, готувати пам'ятки, буклети, плакати, навчати інформаційної та комп'ютерної грамотності, академічної доброчесності. *Наведено* приклади орієнтовних програм занять з формування інформаційної культури учнів від провідних бібліотек України. Подано словник основних термінів і понять, які використовуються в процесі формування в учнів інформаційної культури, практичні поради бібліотекарям щодо основних форм і методів роботи, спрямованих на формування інформаційної культури. *Обумовлено*, що така робота має проводитись диференційовано, систематично і поетапно з учнями молодшого, середнього та старшого віку в тісній співпраці з педагогами та адміністрацією навчального закладу.

Рекомендовано бібліотечним працівникам реалізовувати процес формування інформаційної культури комплексно в основних взаємозв'язаних напрямках: робота з формування читацької грамотності, популяризація книги, читання, бібліотек, бібліотечних послуг, розкриття бібліотечних фондів (ознайомлення з бібліотеками, музеями, архівами України та світу, правилами користування бібліотекою, довідково-бібліографічним апаратом); роз'яснювальна робота щодо сутності терміна інформація, її видів і джерел, інформаційних ресурсів; моніторинг інформаційних потреб учнів, навчання їх користуватися інформаційно-пошуковою системою бібліотеки в традиційному та автоматизованому режимах, мережі Інтернет; ознайомлення з методами аналітико-синтетичної обробки документів і переробки інформації; проведення практичних занять щодо бібліографічного опису документів; спільна діяльність з педагогами з поширення медіаосвіти та медіа грамотності учнів.

ОЦІНЮВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

МАЦІБОРА Н. Г., науковий співробітник відділу комплектування та наукового опрацювання документів

Бібліотечний фонд – це впорядковане зібрання документів певних видів на різних носіях, який формують і зберігають відповідно до типу й виду бібліотек та інформаційних потреб користувачів. Документи, що надходять до фонду або вибувають з нього, у бібліотеках обліковують сумарно й індивідуально із зазначенням їхньої вартості.

У процесі дослідження з'ясовано, що оцінювання бібліотечних документів здійснюють відповідно до Закону України „Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні”, але нормативні акти з оцінювання документів відсутні, тому що кожна бібліотека визначає їх вартість самостійно й довільно. Для оцінювання документів, що надійшли до бібліотеки без супровідних документів, також використовують праси-листи та/або каталоги видавництва, а також ринкові пропозиції.

Запропоновано визначати ціни нових надходжень документів на паперових носіях за їх собівартістю. Для цього *виведено* формулу:

$$D = Kb + O + Il,$$

де D – ціна документа, Kb – ціна книжкового блоку, O – ціна обкладинки, Il – ціна ілюстрацій.

Визначено, що вартість одного аркуша паперу залежить від його гатунку й ринкових пропозицій, тож її переглядають за потребою. Ціну обкладинки також визначають залежно від виду (брошурна оправа, картонна, покрита ледерином, коленкором, тканиною, плівкою тощо) та ринкової вартості.

З'ясовано, що ціна документа залежить від його формату. Якщо документ має формат А5 і менше, ціну документа зменшують на 50 %, якщо формат більший за А5, ціну збільшують на 20 %.

Вартість документів, що були в користуванні (крім рідкісних і цінних видань), визначають як нового і зменшують ціну на приблизний відсоток його зношеності (10 %, 20 %, 50 % тощо).

Машиночитні документи (CD-Rom, DVD, аудіо- та відеокасети, грамплатівки тощо) оцінюють залежно від їх виду за такими критеріями: історична та культурна цінність, обсяг інформації на носії, зручність інтерфейсу, набір пошукових можливостей тощо.

Вартість документів на електронних носіях визначають за формулою:

$$D = H + I,$$

де D – ціна документа, H – ринкова вартість носія інформації, I – умовна вартість інформації, зафіксована на носії.

Книжкові пам'ятки (раритетні й особливо цінні видання) *запропоновано* оцінювати як букіністичні й визначати їх вартість у кожному випадку окремо.

Обґрунтовано, що правильне оцінювання фонду в бібліотеках сприятиме чіткому бухгалтерському обліку та збереженню документів.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ: ЗМІСТ, ФУНКЦІЇ ТА НАПРЯМИ

*Я. М. НІКОЛАЄНКО, науковий співробітник відділу
науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності
та міжнародних зв'язків*

Сьогодні надзвичайно важливим напрямом роботи бібліотек закладів освіти є соціокультурна діяльність, успішність якої стає одним з чинників затребуваності бібліотеки. Бібліотека в системі соціокультурних комунікацій бере участь у цілеспрямованому, спеціально організованому процесі залучення людини до культурних цінностей суспільства та активного включення самої особистості в цей процес.

Сучасну соціокультурну діяльність можна представити у вигляді формули: культурна діяльність = творча діяльність + комунікаційна діяльність. *Визначено* мету соціокультурної діяльності, яка полягає в організації раціонального і змістовного дозвілля читачів (користувачів), задоволенні й розвитку їх культурних потреб, створенні умов для самореалізації і самоосвіти кожного індивідуума, розкритті його здібностей, креативності.

Розглянуто основні функції соціокультурної діяльності освітянських бібліотек: інформаційна, освітня, культурна, комунікативна, дозвіллева, компенсаторна, меморіальна, соціалізації. *Узагальнено* завдання, напрями, тематику, форми соціокультурної діяльності бібліотек, які визначаються в першу чергу профілем роботи бібліотеки, інтересами й потребами користувачів бібліотеки освітнього закладу.

Досліджено фактори, що впливають на успішність, ефективність і якість соціокультурної діяльності бібліотеки: вивчення потреб читача та орієнтація діяльності на задоволення цих потреб, соціальне партнерство, зв'язки з громадськістю, рекламна діяльність, освоєння інноваційних форм і методів роботи.

За результатами дослідження *зроблено висновок*, що бібліотека як соціальний інститут не тільки сприяє реалізації фундаментальних функцій культури (підвищення рівня безпечної життєдіяльності людей; освоєння і перетворення світу; комунікативна: передача інформації в часі й просторі; нормативна: популяризація норм, правил, цінностей; релаксаційна: культурне дозвілля), а й здійснює національно-патріотичне, громадянське, правове, моральне, естетичне виховання читачів у процесі культурно-дозвілевої діяльності.

ГРУПОВЕ ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТІВ У ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ

*Н. В. ОНИЩЕНКО, молодший науковий співробітник відділу
комплектування та наукового опрацювання документів*

Групове опрацювання документів у бібліотеках як спосіб відомий давно. Першу інструкцію з його застосування розроблено ще в 1958 р., а в 1977 р. її

значно перепрацьовано і доповнено. Практика застосування підтвердила доцільність і правильність її основних положень. Цей спосіб застосовують у бібліотеках різних типів і видів, проте існують відмінності залежно від прийнятих форм організації фондів окремих бібліотек.

У процесі дослідження на основі аналізу шкільних бібліотек з'ясовано, що й сьогодні застосування групового опрацювання документів є актуальним. Бібліотеки закладів загальної середньої освіти мають нагальну потребу в розробленні єдиних методичних і практичних підходів до групового опрацювання документів і впровадженні їх в практику роботи.

Констатовано, що групове опрацювання (ГО) – це метод бібліотечного опрацювання, при якому однорідні за змістом або родинні за видом чи іншими ознаками документи об'єднують у групу. ГО документів включає сумарний облік, систематизування та об'єднання документів у групи, бібліографічне описування й відображення в каталогах, технічне оброблення, розміщення й зберігання, а також обслуговування користувачів.

Визначено, що документи групового опрацювання мають такі ознаки: спеціальне призначення або допоміжний характер, короткий термін дії або інтенсивність використання документів, обмеженість масштабу дії або користування межами того чи іншого відомства або певної місцевості, прикладне призначення видань, аркушева або буклетна форма текстових видань.

Обґрунтовано думку щодо переваг групового опрацювання документів певних видів, що полягає у їх більш раціональній організації та ефективному використанні. За такої організації істотно скорочується термін опрацювання, користувачі можуть ознайомитися не лише з окремим виданням, а й з усією групою документів. Групове опрацювання документів також дає змогу скоротити обсяг традиційних карткових каталогів бібліотек, зробити їх компактнішими й зручнішими для користування.

Запропоновано підходи до утворення окремих груп, *розкрито* особливості каталогізування документів групового опрацювання, *висвітлено специфіку* технічного оброблення, організації фонду й обслуговування користувачів.

ФОРМУВАННЯ АВТОРИТЕТНОГО ФАЙЛУ ІМЕН ОСІБ ЯК СКЛАДНИКА ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

О. Г. ПОМЧАЛОВА, молодший науковий співробітник відділу комплектування та наукового опрацювання документів

Спрямованість на технології в процесі опрацювання інформації існувала завжди. Класичним прикладом є створення бібліографічної інформації. Останнім часом в інформаційній практиці спостерігається підвищення уваги до наукометричних і бібліометричних досліджень.

У процесі дослідження з'ясовано значення авторитетних (нормативних) файлів імен осіб, *виявлено* специфічні аспекти інформаційного наповнення в процесі їх створення та проведення на їх основі бібліометричних досліджень

стану вітчизняного академічного середовища та рейтингів дослідних установ і провідних учених за показниками світових наукометричних систем.

Обґрунтовано пріоритетний перелік осіб для створення авторитетних записів у базі даних „Авторитетний файл «Індивідуальні автори»” (АФ «ІА») електронного каталогу (ЕК) ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Визначено* перелік відомостей для адекватного відображення інформації про академіків і членів-кореспондентів НАПН України, академіків і членів-кореспондентів НАН України, науковців установ НАПН України, міністрів освіти і науки України, видатних діячів України в галузі науки, освіти, культури тощо, а також педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів України (вищих, загальноосвітніх, дошкільних, позашкільних) усіх рівнів акредитації. *Встановлено*, що база даних АФ «ІА» може бути використана ще й як довідкова для отримання додаткової інформації про авторів.

Розроблено технологічну схему формування АФ «ІА» та здійснення авторитетного контролю в умовах автоматизованої каталогізації, реалізованої в ході опрацювання документів під час формування всіх бібліографічних баз даних ЕК.

Результатом створення АФ «ІА» може стати її інтегрування в електронні каталоги книгозбірень різних систем і відомств України на засадах кооперування.

На основі проведеного дослідження *зроблено висновок*, що застосування системи авторитетного (нормативного) контролю імен осіб сприяє поліпшенню користувацького інтерфейсу електронної системи пошуку наукової інформації.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА КНИГОЗБІРЕНЬ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОН УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇХНЬОЇ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*А. І. РУБАН, науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек*

Головна мета науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек – сприяння удосконаленню їхньої діяльності, упровадження інноваційного досвіду в практику роботи, підвищення професійного рівня працівників шляхом забезпечення усіх напрямів, процесів, форм і методів бібліотечної діяльності відповідним інформаційним супроводом, аналітичним аналізом і рекомендаціями.

Підготовка власної методичної продукції для бібліотек мережі є одним із важливих напрямів роботи.

Із *метою* дослідження методичної продукції 2013–2017 рр. провідних освітянських бібліотек автором *проаналізовано* їхні веб-сайти, видання в фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також використано інформацію, подану в довідниках „Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності” за відповідні роки.

Проведений аналіз *показав*, що видавнича діяльність освітянських бібліотек є різноплановою і багатогранною. Вагому частину видань бібліотек становлять електронні (самостійні та ті, що мають паперовий аналог). *З'ясовано*, що видовий склад методичної продукції різноманітний: це виробничо-практичні й навчальні, довідкові й оглядові, наукові й науково-виробничі, інформаційні й серіальні, нормативні й нормативно-інструктивні видання. Окрім того, фахівці книгозбірень є авторами статей періодичних і продовжуваних видань.

Установлено, що більшість бібліотек проводили систематичну активну підготовку положень, інструкцій, правил, технологічних карт, бюлетенів, пам'яток. *Виявлено*, що видавцями аналітичних оглядів, методичних рекомендацій, довідників, збірників наукових праць протягом 2013–2017 рр. були 19 бібліотек, у тому числі 12 – книгозбірні університетів. Найбільшу кількість таких видань підготувала ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Значну кількість методичних видань випустили наукові бібліотеки Маріупольського ДУ, Рівненського ДГУ, Хмельницького НУ, бібліотеки Вінницького ДПУ ім. М. Коцюбинського, ЛОНПБ. *Встановлено*, що видавнича діяльність книгозбірень протягом досліджуваного періоду була спрямована на поширення передового досвіду, розробку й впровадження інноваційних процесів і технологій. *Зазначено*, що найпопулярнішою тематикою видань були питання роботи з інформаційними ресурсами книгозбірень (формування та надання доступу до них), видавнича діяльність бібліотек, а також методичний супровід відзначення ювілейних і пам'ятних дат. *Зауважено*, що фахівці, які займаються методичною роботою, мають забезпечувати оперативне реагування на зміни в бібліотечній та видавничій справах, спрямовувати свою діяльність на підтримку розвитку бібліотечної науки. Для здійснення видавничої діяльності, розширення репертуару продукції бібліотекам потрібні кадри відповідної кваліфікації, а також засоби поліграфії та комп'ютерні системи.

БІБЛІОТЕКА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

*Т. В. СИМОНЕНКО, кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник відділу науково-технічного
забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій*

Ключовим елементом гуманітарної сфери є наукова бібліотека, яка останнім часом стрімко трансформувалася з ортодоксально-консервативної установи в одного з лідерів інформатизації суспільства. Проблематика цифрової гуманітаристики стала для бібліотеки новим викликом. Пошук адекватної відповіді на нього потребує посиленої уваги до розроблення теоретичних і прикладних питань, які перебувають на межі бібліотекознавства й інформатики.

Протягом звітнього періоду *розглянуто* особливості становлення цифрової гуманітаристики в світі. Висвітлено вплив інформатизації на процеси бібліографування та реферування, формування репозиторіїв і проведення

наукометричних досліджень. *Обґрунтовано* потребу в реферуванні української наукової екстеріоріки. *Окреслено* напрями розвитку цифрової гуманітаристики в бібліотеках, до яких віднесено формування баз первинних наукових даних, виокремлення з інформаційних масивів нових знань.

Досліджено витоки наукометрії і констатовано недостатню увагу до розробки її методології. Розглянуто сучасні підходи до визначення змісту поняття «наукометрія». В оцінюванні результативності наукової діяльності наголошено на переході від формальних кількісних індикаторів до експертного висновку на основі бібліометричних показників.

Визначено функції бібліометричних профілів – наукового декларування, структурного аналізу та наукометричну. Їх слід розглядати як один з вихідних пунктів теоретичного розвитку наукометрії, що містить значні можливості та засоби практичної реалізації. Запропоновано створення інформаційно-аналітичної системи, що стане єдиним реєстром наукових декларацій (бібліометричних профілів).

Констатовано необхідність розвитку в бібліотеках наукометричної діяльності. Щоквартально проводиться аналіз даних системи «Бібліометрика української науки» щодо педагогічної науки України. Зазначено, що отримання хороших бібліометричних показників потребує консолідованої співпраці науковців і бібліотек наукових установ. *Запропоновано* концепцію синергетичних основ розвитку бібліометричних систем, реалізація якої можлива лише за взаємодії наукової спільноти, яка формує первинні бібліометричні дані та інформаційних інститутів, що здійснюють їх аналітичне опрацювання.

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*І. І. ХЕМЧЯН, завідувач відділу науково-методичного забезпечення
діяльності мережі освітянських бібліотек*

Нова українська школа (НУШ) – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України. Її головна мета – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті.

Кожна школа відповідно до Концепції НУШ (2018 р.) матиме у своїй структурі сучасну бібліотеку, яка стане ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечить вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій. Шкільна бібліотека покликана надавати якісні бібліотечно-інформаційні послуги та сприяти всебічному розвитку особистості з глибоко усвідомленою громадянською й соціальною позицією, системою наукових знань відповідно до інтересів Української держави. Вона має бути не лише місцем для зберігання книжок, а й інтерактивним центром.

З метою зміцнення інформаційної бази системи національної освіти та розвитку інформаційно-освітнього середовища НУШ *вивчено* сучасний стан

бібліотек закладів загальної середньої освіти. *З'ясовано*, що відповідно до сучасних змін шкільна бібліотека існує одночасно й у режимі функціонування як учасник інноваційного освітнього процесу в умовах упровадження нової сучасної школи, і в режимі розвитку як процесу ремоделінгу (перетворення) бібліотеки із пасивних «книгосховищ книжок» у бібліотечно-інформаційний та освітній центр із активним розробленням та впровадженням інновацій.

Доведено, що інформаційне забезпечення є важливою ланкою освітнього процесу будь-якого навчального закладу і цю роль традиційно виконує саме бібліотека. Наскільки її інформаційний простір відповідає запитам користувачів, настільки успішною стає навчальна та виховна робота закладу. Саме від чіткої структури інформаційного простору бібліотеки залежить створення необхідних для книгозбірні набору інструментів, використання яких дасть можливість забезпечити кожному учню та педагогу закладу освіти оперативний доступ до матеріалів та документів бібліотечного фонду, а бібліотекарям реалізувати нові форми роботи з користувачами.

Підтверджено, що територія сучасної бібліотеки має бути багатофункціональною: з «гучними» і «тихими» зонами, з відкритими просторами і відокремленими місцями відпочинку.

Рекомендовано при організації бібліотечно-інформаційного простору застосовувати такі принципи зонування, як відкритість, комфортність, креативність, мобільність, багатофункціональність, безпека. Простір сучасної бібліотеки має бути поділений на фокус-зони, велика частина яких пов'язана з новими ІТ-технологіями. Створювані в шкільних бібліотеках «багаторівневі» моделі з зонами роботи і відпочинку максимально відповідатимуть запитам та інтересам користувачів, де кожний займатиме свій рівень – певну зону «відкритого» простору.

Успіх реформування шкільної бібліотеки прямо залежить від прийняття самої ідеї керівником навчального закладу та бібліотекарем. Саме їх ентузіазм і творча енергія закладуть основу для нинішніх і майбутніх перетворень в освітньому процесі.

Необхідно зазначити, що Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського як головний координаційний та науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України здійснює багатоаспектну роботу з організації методичного забезпечення діяльності шкільних бібліотек. Розроблено регламентуючі документи, рекомендації, інструкції, практичні вказівки та інші документи, що прийшли на допомогу бібліотекарям, стали для них орієнтиром у повсякденній роботі.

З метою консолідації шкільних бібліотекарів України за ініціативи ДНПБ створено секцію працівників шкільних бібліотек в Українській бібліотечній асоціації. Секція об'єднує працівників шкільних бібліотек, які є найбільшою складовою бібліотечної системи України, надає своїм членам широкі можливості професійного зростання у навчанні, обміні досвідом та ідеями, сприяє організації спільних акцій, дій та конкретних кроків задля розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності шкільних бібліотек, які сьогодні стають

одним з вагомих факторів досягнення високої якості освіти, центром навчально-виховного процесу, а також ресурсним інноваційним майданчиком для школярів і вчителів. Діяльність секції сприяє зміцненню інформаційної бази системи національної освіти та розвитку інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів, підвищенню фахового рівня бібліотечних фахівців, розвитку шкільних бібліотек як освітніх та культурних центрів. Свої зусилля секція спрямовує на створення нової сучасної моделі шкільної бібліотеки, спроможної на якісно новому рівні забезпечувати інформаційні потреби тих, хто вчить, та тих, хто навчається. Сторінка секції постійно оновлюється новою актуальною інформацією.

Секція III

«Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів»

ДНПБ УКРАЇНИ ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКОВОГО РЕФЕРАТИВНОГО Й АНАЛІТЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТИ

А. В. СЕЛЕЦЬКИЙ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти

Протягом поточного року склад виконавців прикладного наукового дослідження «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (РК № 0117U004803) зосереджувався на розв'язанні завдань його основного етапу, який полягав у дослідженні пріоритетних напрямів реформування та інновацій освіти в Україні й зарубіжжі. Предметом поглибленого розгляду, аналізу й систематизації на цьому етапі роботи було вивчення національного і зарубіжного досвіду інтеграції у світовий та європейський освітній простір, виявлення інноваційних векторів розвитку освітньої сфери України та держав зі сталим суспільно-економічним розвитком, що домоглися позитивних надбань у трансформації власних освітніх систем, досягнувши на цей час помітного успіху в кардинальній зміні якості освітніх послуг, забезпеченні адекватності освіти як вирішального аргументу прогресу вимогам глобалізованого світу.

Зазначимо, що цьогорічні умови розв'язання дослідницьких завдань значно покращилися завдяки розширенню можливостей добору первинного повнотекстового матеріалу за допомогою потужного наукового ресурсу EBSCO Publishing, чим ефективно скористалися науковці відділів наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти й наукової бібліографічної діяльності.

У процесі дослідження, зокрема, *вперше визначено* особливості аналітичної складової наукових досліджень та наукової продукції з інформаційного забезпечення педагогіки, психології й освіти, *обґрунтовано*

напрями перспективних завдань бібліотечної інформаційної аналітики освітянського профілю, *набуло подальшого розвитку* розроблення теоретичних і практичних питань забезпечення інформаційно-аналітичного супроводу освітянської галузі з досвіду роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Кількісними та якісними показниками підготовленої протягом звітного періоду продукції є 55 наукових праць загальним обсягом понад 37 авт. арк. Серед них в активі виконавців наукового дослідження випуски №7 і 8 довідкового бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», 16 науково-інформаційних матеріалів до рубрики «Актуальні питання розвитку національної та зарубіжної освіти» на веб-порталі бібліотеки обсягом понад 21 авт. арк. Оприлюднення результатів дослідження зафіксовано у 19 статтях, з яких 4 видруковано в зарубіжних виданнях, 8 є фаховими науковими, а 6 – науковими публікаціями співробітників, з яких 3 мають імпаکت-фактор.

Результати наукового дослідження впродовж 2018 р. висвітлювалися також на понад 40 наукових масових заходах, у тому числі 13 міжнародних (з них 2 зарубіжних) та 5 Всеукраїнських конференціях, 2 форумах, 17 науково-практичних семінарах, 2 виставках, 7 науково-педагогічних лекторіях, у рамках яких виконавцями було виголошено 54 доповіді й виступи.

Засобами підвищення ефективності наукових досліджень виконавці прикладної теми «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» вважають розширення публікаційної активності в міжнародних наукових виданнях, якісний моніторинг упровадження результатів дослідження, широке висвітлення позитивного досвіду установи в інформаційному науково-освітньому просторі та зміцнення зв'язків з освітянською громадськістю.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ОСВІТЯНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБОМ РЕФЕРАТИВНОГО ДОКУМЕНТОТВОРЕННЯ

І. О. АГАЛЕЦЬ, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти

Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. є перебудова змісту й організації освітнього процесу на засадах дитиноцентризму, особистісної орієнтації, компетентнісного підходу. Важливою складовою галузевого інформаційного ресурсу з питань педагогіки, освіти та виховання є система вторинних документів, яка цілеспрямовано створюється відповідно до завдань наукового дослідження «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів». Оптимізація науково-інформаційного забезпечення системи освіти шляхом кумуляції наукової інформації, що вийшла друком в паперовому та електронному варіантах, дає можливість науковцям-практикам теоретико-прикладних досліджень педагогіки й психології використовувати

реферативну інформацію, що підвищує продуктивність роботи за темами наукового пошуку.

Протягом другого етапу наукової роботи здійснювалося дослідження пріоритетних напрямів реформування та інновацій освіти в Україні й зарубіжжі. Зокрема, проаналізовано актуальні наукові публікації за темою «Формування конфліктологічної культури як складової професійно-соціальної педагогічної компетентності» в загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова». Обстоюється позиція про те, що однією з вагомих складових іміджу освітянина, його професійної компетентності є конфліктологічна культура.

У процесі розроблення теми «Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти дорослих: вітчизняний та зарубіжний досвід», що увійшла до довідкового бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» (Вип. 7), зроблено висновок, що формування та розвиток безперервної освіти дорослих в Україні слід розглядати як важливу складову формування громадянського суспільства, соціальної та правової держави, як систему, що сприяє соціально-культурному розвитку та зростанню добробуту людей.

Опрацювання масиву первинних повнотекстових документів за темою «Психолого-педагогічне середовище розвитку інтелектуального потенціалу обдарованої молоді» (довідковий бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», Вип. 8) дозволило сформулювати висновок, що розв'язання низки методологічних і прикладних проблем потребує створення освітнього середовища – комплексу умов для навчання, розвитку, індивідуалізації та соціалізації обдарованості особистості.

Встановлено, що створення масиву реферативних оглядових документів є продуктивним засобом бібліотечно-інформаційного забезпечення освітянської діяльності, завдяки чому зменшуються інтелектуальні витрати та час для досягнення дослідницької мети.

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

*В. В. ВЕРБОВА, науковий співробітник відділу
наукової інформаційно-бібліографічної діяльності*

Сучасні тенденції євроінтеграційних та глобалізаційних процесів в Україні охопили всі сфери життєдіяльності людини. Оновлення інформаційного простору зумовило відповідні зміни в суспільному світогляді. З огляду на це постають нові вимоги до бібліотек, що формують інформаційні ресурси, зокрема бібліографічні, в яких узагальнено науковий доробок різних сфер суспільної діяльності та які виконують важливу роль у забезпеченні інформаційних потреб користувачів.

Уперше досліджено бібліографічні показники з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Виокремлено видання з проблем розвитку вищої освіти, та схарактеризовано їх змістове наповнення. Обґрунтовано, що бібліографія з цієї тематики є цінним джерелом наукової інформації для

дослідників. На основі аналізу виявлено, що за роки незалежності упорядкуванням бібліографічних показників займаються переважно бібліотеки закладів вищої освіти. Це, зокрема, наукові бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та ін.

Констатовано, що вагомий внесок в інформаційне поле проблеми вищої школи вніс науково-допоміжний бібліографічний показник «Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку», підготовлений фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у співпраці з відділом педагогіки і психології вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України. *Зазначено*, що укладачами показника проведено масштабну науково-пошукову та бібліографічну роботу, всебічно охоплено публікації, присвячені розвитку вищої освіти в Україні на межі ХХ та ХХІ ст.

У процесі дослідження виявлено, що у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського відсутні показники стосовно вищої школи в зарубіжних країнах, підготовлені в роки незалежності.

Обґрунтовано важливість вторинної бібліографії через розкриття сучасного стану досліджень вітчизняними та зарубіжними фахівцями, з вивчення процесів підготовки, функціонування, використання бібліографічних видань та їхньої ролі в науковому дискурсі.

Окреслено перспективу подальших досліджень на основі моніторингу сайтів освітянських бібліотек України з виявлення бібліографічних посібників з означеної теми та подальшого їх аналізу.

БІБЛІОТЕЧНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

*О. В. ВОСКОБОЙНИКОВА-ГУЗЄВА, доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу
наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Бібліотечний соціальний інститут (БСІ) – комплексне, багатогранне поняття, яке одночасно охоплює кілька сфер людської діяльності – документальну, інформаційно-комунікаційну, соціокультурну, освітню та просвітницьку. У кожен конкретний історичний період свого розвитку БСІ набуває певних особливостей, якостей, які і дозволяють йому залишатися важливим складником інформаційної, документальної та комунікаційної структури суспільства. Відповідно існує і цілий комплекс історичних, соціокультурних, соціоекономічних та технологічних чинників розвитку, які впливають на якісні трансформації БСІ в цілому у світі, так і в окремих країнах.

У межах даного дослідження ми послугуємося інституціональним підходом С. А. Басова, який розглядає БСІ як реальну соціальну систему, що складається з взаємопов'язаних та взаємозумовлених функціонально спеціалізованих елементів. Вченим була побудована багатоелементна

структурно-функціональна модель БСІ, яка на рівні організаційної структури презентує такі види діяльності, як практика, освіта, наука, комунікація, самоорганізація та управління, етика і право. Через призму цієї концепції ми аналізуватимемо відбиття вищезазначених складників у Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України”, яка на сьогодні є єдиним загальнодержавним узагальнюючим документом, що скеровує розвиток БСІ в Україні.

Отже, варто зазначити, що такий складник як *практика* в усьому розмаїтті її видів присутня у багатьох напрямках розвитку – від *Напрямку 1*, яким передбачено врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної галузі до *Напрямку 5*, де йдеться про модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек, так і *Напрямку 6*, націленого на розвиток та актуалізацію документно-інформаційних ресурсів бібліотек та *Напрямку 8* – збереження українського культурного надбання в частині документних ресурсів. Складник *освіта* досить повноцінно відбито у *Напрямі 4*, присвяченому забезпеченню професійного розвитку персоналу бібліотек, оновленню системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищенню кваліфікації. Так само чітко Стратегією передбачено розвиток *науки* – *Напряму 9*, що передбачає забезпечення наукового супроводу розвитку бібліотек в умовах якісних змін, та складника *комунікація* – *Напряму 10*, присвяченого розвитку ефективних комунікацій, що передбачає створення системи ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерств, просування спільних цінностей тощо. Тісно пов'язаним із партнерством є *Напряму 7*, який можна віднести одночасно і до *практики* і до *комунікації*, оскільки він спрямований на підвищення соціальної ролі читання як процесу культурного, професійного та інтелектуального збагачення особистості. Наступний складник – *самоорганізація та управління*, представлено у *Напрямах 2 та 3*, якими передбачено створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи країни на основі універсального доступу та економічної доцільності та створення системи гарантованого бюджетного фінансування основних бібліотечних послуг, реформування механізмів отримання та використання надходжень з інших джерел фінансування. Складник *етика і право*, маємо змогу прослідкувати в межах Стратегії в аспекті права в *Напрямі 1*, яким передбачено удосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек.

З вище наведеного варто зробити висновок, що у цілому, запропоновані для розвитку до 2025 року напрями, представлені у Стратегії “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” відповідають організаційній структурі структурно-функціональної моделі БСІ. Подальшого дослідження потребує комплекс сучасних соціополітичних, соціокультурних, соціоекономічних та технологічних чинників впливу на розвиток БСІ в Україні, оскільки передбачених Стратегією результатів на короткостроковому етапі (2016-2017) поки що не отримано.

МОНІТОРИНГ ЗМІ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТИ

*Т. І. ГОДЕЦЬКА, науковий співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Протягом поточного року відповідно до завдань наукового дослідження «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» під створенні моніторингу ЗМІ було приділено увагу теорії та практиці втілення реформи освіти – Нової української школи. У процесі виконання цього завдання *доведено*, що матеріали моніторингу дають можливість дистантним користувачам швидко й безперешкодно отримувати інформацію щодо відображення актуальних тем в системі соціальних комунікацій без ознайомлення з повними текстами первинних документів.

Крім іншого, *проаналізовано* поняття «інклюзивна освіта» та «інклюзивне середовище» в сучасній науковій літературі, здійснено моніторинг законодавчого забезпечення інклюзивної освіти в Україні, визначено концептуальні засади інклюзивної освіти, умови, ознаки і напрями створення інклюзивного освітнього середовища. *Набуло подальшого розвитку* обґрунтування переваг інклюзивної освіти в освітньому просторі держави.

Використовуючи доступ до інформаційних ресурсів компанії EBSCO Publishing, *актуалізовано увагу* до найбільш гостру проблему в закладах освіти – насильства в школі та в окремих сім'ях, *зосереджено увагу* на актуальних результатах освітянських досліджень, ініційованих та здійснених UNICEF. *Наголошено* на шкідливих наслідках булінгу в підлітковому середовищі, що формує в постраждалих комплекс неповноцінності та самоізоляцію від суспільства. *Проаналізовано* чинну законодавчу базу стосовно протидії цьому явищу та *з'ясовано* характерні особливості проявів булінгу в шкільному середовищі. *Розглянуто* теоретичні підходи до розуміння базових понять булінгу (шкільний булінг, антибулінг, віктимізація, насильство, агресія) у сучасних дослідженнях зарубіжних і українських науковців. *Зазначено*, що насилля в дитячому віці як спосіб розв'язання підліткових проблем переростає в сприйняття його за норму в дорослому житті. *Зауважено*, що булінг як соціально-психологічне явище негативним чином впливає на всіх учасників дитячого осередку. *Розглянуто* шляхи розв'язанню ситуацій насильства або булінгу в освітньому середовищі, зокрема *акцентовано увагу* на антибулінгових проектах, запропонованих МОН України у контексті впровадження Нової української школи.

На прикладах новаторського педагогічного досвіду, акумульованого в публікаціях на веб-порталі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, *обґрунтовано* особливості реалізації ключових компетентностей для нової української школи, *зосереджено увагу* на валідності наукових висновків, отриманих у результаті впровадження досвіду педагогів-новаторів та використовуваних ними власних педагогічних технологій.

РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

*В. В. ГОРАК, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник
відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Реформа освіти, що триває в Україні, є визначальною для майбутнього розвитку держави. Реформування галузі має кілька напрямів відповідно до рівнів освіти. Найбільшої модернізації зазнала середня освіта: перехід до 12-річного навчання, запровадження Нової української школи, підготовлено проект Закону «Про повну загальну середню освіту», розробляються нові державні стандарти та ін. Така велика кількість змін потребує систематизації та узагальнення. Відповідно до теми наукового дослідження у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського забезпечується науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів. Одним із різновидів наукової продукції є підготовка аналітичних документів з актуальних питань розвитку освіти України.

На основі опублікованих у зарубіжному, фаховому та електронних виданнях) *отримано* такі наукові результати: узагальнено поняття «глобалізація», що полягає у загостренні конкуренції між державами у різних сферах, взаємозв'язку економічних, політичних та соціальних систем, розвитку міжнародного співробітництва та прискоренні інтеграційних процесів. Визначено поняття «євроінтеграція» в контексті модернізації освіти. Висвітлено сучасний стан реформування освітньої галузі. *Проаналізовано* основні публікації, нормативно-правові акти та документи, у яких відображено стан і перспективи впровадження освітньої реформи України у 2017–2018 рр. Виокремлено основні новації Закону України «Про освіту» (2017): запровадження компетентнісного підходу, 12-річного навчання, поняття академічної доброчесності, інклюзивного навчання; зміни в структурі освіти, вдосконалення системи управління та фінансування тощо. *Наголошено* на важливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньо-науковий процес. Визначено поняття іміджу та репутації вченого, види міжнародних систем ідентифікації науковців та їхні основні можливості.

Реформа освіти триває: впроваджуються основні новації Закону України «Про освіту» (2017), підготовлено проекти законодавчих актів «Про загальну середню освіту» та «Про професійну (професійно-технічну) освіту», розпочалося виконання проекту «Нова українська школа», затверджуються та запроваджуються нові державні стандарти освіти, формується мережа закладів профільної освіти та державних дослідницьких лабораторій та ін. Головна мета реформи – це підвищення якості та конкурентоспроможності освіти в сучасному глобалізованому світі.

**БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ З ПРОБЛЕМ
ФОРМУВАННЯ СОБИСТОСТІ У ФОНДІ
ДНПБ УКРАЇНИ ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

*Н. А. ГОРБЕНКО, науковий співробітник відділу
наукової інформаційно-бібліографічної діяльності*

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. зазначено, що система освіти має забезпечувати формування особистості, яка орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, та підготовлена до життя в постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. З огляду на посилення ролі інформаційного забезпечення поставлених завдань *уперше досліджено* коло бібліографічних видань з питань освіти і педагогіки з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Виокремлено* бібліографічні показники з питань формування особистості.

Проаналізовано показники зазначеної тематики, видані бібліотеками України. *Встановлено*, що бібліографічні джерела фонду підготовлено в період 1955–2015 рр. До створення видань долучалися різні авторські колективи. Серед них – Науково-дослідний інститут педагогіки Української РСР (нині – Інститут педагогіки НАПН України), Львівська науково-педагогічна бібліотека, Миколаївська науково-педагогічна бібліотека, Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, Одеська державна наукова бібліотека імені О. М. Горького (нині – Одеська національна наукова бібліотека), Волинська обласна бібліотека для юнацтва.

Встановлено, що тематичне наповнення цієї групи є досить вузьким. У виданнях вміщено відомості про документи із загальних питань виховання, атеїстичного і комуністичного виховання, проблем національно-патріотичного і соціального виховання дітей та підлітків в незалежній Україні, формування здорового способу життя у здобувачів загальної середньої освіти. *З'ясовано*, що одним з найповніших видань досліджуваної тематики є рекомендаційний бібліографічний показник «Сучасні технології в освіті» (частина 2 «Сучасні технології виховання»), підготовлений фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2007 р. Особливістю видання є те, що до нього увійшли документи з питань застосування новітніх технологій у різних напрямках національної системи виховання в закладах освіти.

Констатовано потребу в популяризації бібліографічних показників зазначеної тематики шляхом включення їх у інформаційні ресурси, що готує ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, та поширення інформації про них у ЗМІ.

Зазначено, що бібліографічні показники з питань формування особистості потребують більш детального аналізу документного наповнення з метою встановлення їх значущості в галузевому інформаційному полі, виявлення та усунення лакун, поширення педагогічної інформації в суспільстві.

**ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДНПБ УКРАЇНИ
ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК СКЛАДНИК НАУКОВО-
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ**

*С. М. КРАВЧЕНКО, кандидат історичних наук, заступник директора
з наукової роботи, провідний науковий співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Розроблення теоретичних і практичних засад науково-інформаційного супроводу освітньої галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів диктує потребу актуалізації ролі ДНПБ у процесах реформування освіти в Україні. Із цією метою проведено низку досліджень, в яких *проаналізовано* рівень інтеграції бібліотеки із закладами освіти, науки, громадськими організаціями. *Констатовано*, що на сучасному етапі глобалізації інформаційного середовища пріоритетним є міжбібліотечна співпраця, кооперація та інтеграція в інформаційний простір. Окреслено перспективні напрями розвитку взаємодії бібліотеки й закладів освіти, які полягають у реалізації просвітницьких проектів, встановленні широкого спектра соціокультурного співробітництва, організації та проведенні науково-інформаційних, культурно-освітніх і наукових заходів із залученням наукової молоді, здобувачів освіти, популяризації всіх напрямів діяльності бібліотеки в соціальних мережах, ЗМІ тощо.

Досліджено особливості розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек в умовах інноваційних змін на прикладі ДНПБ. Актуалізовано питання щодо потреби розроблення сучасних методик роботи з інформацією, зокрема аналітичною, в умовах поширення електронних технологій.

З-поміж іншого *узагальнено* досвід міжнародної діяльності ДНПБ та запропоновано поглиблення цього напрямку в контексті укладання договорів про міжнародне науково-інформаційне співробітництво, членства в міжнародних наукових та громадських організаціях, участі в міжнародних проектах, зокрема в реалізації інноваційних проектів Еразмус+, «Горизонт 2020», проведенні спільних із зарубіжними партнерами наукових досліджень, підготовці наукових праць іноземною мовою, збільшенні кількості публікацій у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах даних, розвитку міжнародного книгообміну, поширенні знань про культуру Європи та європейські цінності шляхом організації та проведення міжнародних науково-практичних заходів, залучення до участі в них зарубіжних партнерів та провідних зарубіжних фахівців до членства в редакційних колегіях періодичних видань ДНПБ тощо.

Із метою апробації результатів наукового дослідження упродовж 2018 р. взято участь у 8 науково-практичних заходах, у тому числі в країні, що входить до ЄС (м. Каунас, Литва).

Перспективним напрямом дослідження вбачаємо вдосконалення науково-інформаційного забезпечення освітньої галузі з питань розвитку освіти в Україні на засадах упровадження європейського досвіду, зокрема вивчення питання щодо особливостей здобуття вищої освіти у країнах Європи.

**СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У БІБЛІОГРАФІЧНИХ
ПОКАЖЧИКАХ З ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ
ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

*Л. І. САМЧУК, завідувач відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності*

Сучасні діти за своїм інтелектуальним потенціалом стоять на шабелі вище від своїх сучасників, які навчались в українській школі зразка 2000-го року. Відтак вітчизняна освіта вже сьогодні має базуватись на нових інформаційно-комунікаційних технологіях та нових освітніх моделях, без яких неможливо реалізувати освітню реформу та Концепцію Нової української школи як одну з найважливіших її складових.

З метою інформаційного забезпечення інноваційного розвитку освіти, педагогіки й практики *вперше досліджено* бібліографічні показники з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Проаналізовано* їх змістове наповнення і *виокремлено* видання з питань упровадження інноваційних педагогічних технологій в освіті.

Встановлено, що показники з зазначеної тематики опубліковано упродовж 1952–2015 рр. *Констатовано*, що суттєвим внеском у теорію й практику творчого використання перспективних освітніх технологій є видання Науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва, бібліотек Херсонського державного університету і Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. *Виявлено*, що за період 2003–2013 рр. ними підготовлено показники «Інформаційно-комп'ютерні технології в освіті», «Метод проектів у контексті сучасної освіти», «Освітні технології», «Нові педагогічні технології в освіті».

З'ясовано, що серед бібліографічних посібників досліджуваної тематики високим рівнем наукової підготовки вирізняється видання ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського «Сучасні освітні технології», започатковане в 1999 р., та «Сучасні технології в освіті», що є логічним продовженням трьох випусків «Сучасні освітні технології». *Констатовано*, що показники різняться фундаментальністю, системністю, інноваційністю, що дає змогу освітянам глибше усвідомити сутність і закономірності перспективних освітніх технологій. *Обґрунтовано* їх значення для досягнення нової якості процесу навчання в закладах освіти.

Зроблено висновок, що бібліографічний показник залишається важливим джерелом пошуку інформації з конкретної теми, репрезентуючи її комплексно, узагальнено й систематизовано.

Окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, які передбачають здійснення моніторингу сайтів освітянських бібліотек України щодо виявлення бібліографічних видань з питань сучасних освітніх технологій, оприлюднених в електронному вигляді.

Наукове видання**ЗВІТНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОСВІТИ УКРАЇНИ»**

**ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ТЕЗИ

Редакційна колегія:

- Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України (голова)
- С. М. Кравченко, канд. іст. наук (заступник голови оргкомітету)
- Л. І. Страйгородська, канд. іст. наук, (заступник голови оргкомітету)
- С. В. Лапаєнко, канд. пед. наук, с. н. с. (відповідальний
секретар конференції)
- О. В. Сухомлинська, д-р пед. наук, професор,
дійсний член НАПН України
- Т. В. Добко, д-р наук із соц.комунікацій, с.н.с.
- А. В. Селецький, канд. іст. наук, с. н.с.
- О. В. Дроншкевич
- Літературний редактор – Л. В. Редько-Шпак
- Відповідальна за випуск – С. В. Лапаєнко

Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК No 4681 від 04.02.2014 р.

Тел./факс (044) 239-11-03
e-mail: dnpb@i.ua